

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vývoj metodiky psaní levou rukou a přístup pedagogů k levorukým žákům

Development of the Methodology of Left-hander's Writing and Teacher's
Attitude toward Left-handed Children

Lucie Hradecká

Vedoucí práce: PhDr. Jana Kropáčková, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vývoj metodiky psaní levou rukou a přístup pedagogů k levorukým žákům vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. 7. 2017

.....

podpis

Ráda bych na tomto místě vyjádřila poděkování PhDr. Janě Kropáčkové, Ph.D. za veškerou její pomoc, vstřícnost, laskavost a ochotu při vedení mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Ivu Vodičkovi za poskytnutí rozhovoru k dané tematice. Jmenovitě patří mé poděkování pedagožkám Gabriele Vlkové, Evě Manochové, Tereze Helclové, Michaelae Bajcárové, Ludmile Sobotkové, Ludmile Sobíškové, Tereze Jamburové, Ludmile Urbanové a Elišce Kopřivové, které mi velmi pomohly při distribuci dotazníků pro empirickou část mé diplomové práce. Poděkování také patří učitelům ZŠ Petřiny – jih a členům rodiny, kteří mě během závěru studia a zpracování diplomové práce podporovali.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá vývojem metodiky psaní levou rukou, čerpáním z metodik v praxi základního vzdělávání, zkoumáním dostupných materiálů na téma levorukosti určených učitelům a rodičům žáků a popisem postupů a názorů na metodiku psaní levou rukou konkrétních učitelů základních škol. Charakter práce je teoreticko-výzkumný.

V teoretické části jsou vymezeny termíny lateralita a dominance, dále je popsán vývoj metodiky psaní levou rukou od roku 1967, kdy došlo k legalizaci tohoto způsobu psaní. Shrnuty jsou možnosti získávání informací o problematice leváctví včetně knižních zdrojů a školení určených pro učitele 1. stupně základních škol. V závěru jsou popsány dostupné pomůcky pro žáky píšící levou rukou.

Výzkum kombinuje dvě metody – dotazník a rozhovor. Kvantitativní šetření má zajistit konkretizaci počtu leváků na prvním stupni základních škol a obecné poznatky týkající se přístupu pedagogů k levorukým žákům. Kvalitativní šetření bylo provedeno formou rozhovoru s pedagogy 1. stupně základních škol a Ivetou Vodičkovou. Cílem práce je zmapovat konkrétní postupy pedagogů při práci s leváky, znalost metodik psaní levou rukou, míru vyškolenosti pedagogů a na základě získaných dat navrhnout řešení efektivního vzdělávání učitelů primárních škol v oblasti leváctví.

KLÍČOVÁ SLOVA

lateralita, diagnostika laterality, dominance, metodika psaní levou rukou, horní způsob psaní, pomůcky pro leváky, školení pedagogů, nácvik psaní, učitel, žák na počátku školní docházky, základní škola

ABSTRACT

The thesis follows the development of the methodology of left-handers' writing, teacher's usage of the knowledge of methodology in a practice, researching the materials aimed in left-handness dedicated to teachers and parents, describing statements and opinions of the concrete primary teachers on left-hander's methodology. The thesis consists of the theoretical part and the empiric part.

In the theoretical part there are defined terms laterality and dominance, the development of the methodology of left-hander's writing since the year 1967 when this type of writing was legalised in the Czech Republic. The possibilities of getting information about the problematic of left-handness are summed, including books and trainings for primary school teachers. Finally, available equipment for left-handers is introduced.

The research combines two methods – questionnaire and interview. The quantitative research is supposed to come up with the concrete percentage of left-handed pupils and with the general knowledge of teachers connected with methodology of left-hander's writing. The qualitative research was made by the form of interviewing teachers and Ivo Vodička. The aim of the thesis is to find out the way how to train teachers effectively based on researched information.

KEYWORDS

laterality, diagnostics of laterality, dominance, methodology of left-handers writing, left-hand overwriting, left-hand underwriting, equipment for left-handers, teacher's training, practice of writing, teacher, pupil at the beginning of primary education, primary school

Obsah

1	Úvod	8
I. TEORETICKÁ ČÁST		9
2	Lateralita.....	9
2.1	Terminologické vymezení	9
2.2	Dominance.....	10
2.3	Diagnostika laterality.....	11
3	Vývoj metodiky psaní leváků.....	15
3.1	Metodika podle Miloše Sováka	15
3.2	Metodika podle Ladislavy Křišťanové	18
3.3	Doporučení Františka Synka	21
3.4	Metodika podle Iva Vodičky	22
3.5	Poznatky Jane M. Healeyové	25
3.6	Comenia Script	26
4	Zdroje informací pro učitele a rodiče leváků.....	30
5	Pomůcky pro leváky	34
6	Shrnutí teoretické části	38
II. EMPIRICKÁ ČÁST		39
1	Metodologie výzkumu.....	39
1.1	Vymezení cílů a výzkumných otázek	39
1.2	Metoda a organizace výzkumu	40
2	Analýza dat o informovanosti pedagogů.....	44
2.1	Interpretace výsledků.....	54
3	Analýza dat přístupu pedagogů k levorukým žákům	56

3.1	Interpretace výsledků.....	67
4	Problematika leváctví pohledem Iva Vodičky.....	68
5	Diskuse	73
6	Závěr.....	75
7	Seznam použitých informačních zdrojů	77
8	Seznam příloh.....	82

1 Úvod

Téma diplomové práce „Vývoj metodiky psaní levou rukou a přístup pedagogů k levorukým žákům“ jsem si zvolila, protože mě tato problematika již delší dobu zajímá. Sama patřím do menšiny leváků a podobné téma jsem sledovala v rámci ročníkové práce na PedF Univerzity Karlovy. Díky této zkušenosti jsem získala mnoho zdrojů a informací, které jsem mohla využít jako podklad k diplomové práci a zabývat se jimi více do detailů. Jedním z důvodů, proč jsem se chtěla podrobněji věnovat problematice leváctví, byla moje osobní zkušenost z praxe. Setkala jsem se na ní s paní učitelkou, která vůbec nevěnovala speciální pozornost levákům při usazování žáků, levoruký žák seděl v lavici na pravé straně. Napadla mě otázka, zda jsou pedagogové vůbec proškolení k práci s leváky.

Cílem této diplomové práce je zmapování informovanosti pedagogů o přístupu k levákům, zjištění míry proškolení učitelů k práci s levorukými žáky a jejich rodiči. Dále je zkoumáno využívání speciálních pomůcek pro leváky a informovanost pedagogů o nich.

V teoretické části je podrobně rozebírána metodika psaní leváků, její vývoj, jsou definovány pojmy lateralita a dominance. Dále jsou uvedeny způsoby diagnostiky laterality. Konkrétně jsou popisovány přístupy Miloše Sováka, Ladislavy Křišťanové, Františka Synka, Jane M. Healeyové a Iva Vodičky. Jedna z kapitol je také věnována písmu Comenia Script, které leváctví v metodikách zohledňuje. Zmapovány jsou možnosti získávání informací a literatura týkající se problematiky leváctví, dále jsou uvedena dostupná školení pro učitele 1. stupně ZŠ, pomůcky pro leváky a opodstatnění jejich výhod.

V empirické části jsou zaznamenány a vyhodnoceny výsledky dotazníkového šetření, které sloužilo ke zmapování všeobecného přístupu pedagogů k levákům, jejich informovanosti, zkušeností, doporučení a zásad při učení. K získání konkrétnějších informací a podrobněji popsanych zkušeností pedagogů byly provedeny rozhovory s deseti učiteli (české, kanadské a americké národnosti). Dalším zdrojem informací je rozhovor s Ivou Vodičkou, který se v poslední době věnuje nejen metodice psaní levou rukou, ale metodice psaní celkově.

I. TEORETICKÁ ČÁST

2 Lateralita

2.1 Terminologické vymezení

Pojem lateralita má latinský původ, konkrétně je odvozen ze slov *latus*, *lateris*, což je překládáno jako bok nebo strana. Označuje tak odchylku v souměrnosti párových orgánů. Lateralitu dělíme na funkční a tvarovou. Podrobnější dělení typu popisují Hartl a Hartlová (2000, s. 289), kteří uvádějí, že „*lze rozlišovat l. tvarovou, funkční, vrozenou, změněnou, patologickou, úplnou, částečnou, nevyvinutou.*“ S leváctvím je spojována lateralita funkční, jež se zabývá rozdíly ve výkonnosti orgánů smyslových a hybných (Sovák, 1961). Lidé upřednostňují při různých denních činnostech levou či pravou ruku, při pozorování předmětu v dálce zaměří dle jednoho (dominantnějšího) oka, při pozorném naslouchání také většinou preferují jedno ucho. Hartl a Hartlová (2000, s. 289) dále specifikují lateralitu jako „*nerovnoměrnost párových orgánů hybných (ruka, noha) nebo sensorických (oko, ucho): je odrazem dominance jedné z mozkových hemisfér.*“ Zelinková (2003) v souvislosti s lateralitou hybných orgánů uvádí, že v případě laterality horních končetin, bývá jedna ruka obratnější než druhá. Lateralitu horních končetin vyzorujeme z frekvence přednostního užívání jedné ruky před tou druhou (uchopování předmětů a psacích potřeb, jemnější práce apod.). Všeobecně ve společnosti převažuje populace s dominancí pravé ruky. Koukolík (2000) předpokládá, že důvodem tohoto faktu byla interakce fylogenetického rozvoje laterality s vývojem jazyka řeči.

Ladislava Křišťanová (1995), uvádí tři typy laterality:

1. lateralita souhlasná – převažuje jedna strana u všech párových orgánů,
2. lateralita nesouhlasná – neboli zkřížená, jedinec má například vedoucí levou ruku a pravé oko,
3. lateralita neurčitá – nevyhraněná.

V souvislosti s lateralitou je důležité také rozlišovat pojmy *genotyp* a *fenotyp*. Genotypem je nazýván vrozený základ laterality. Podléhá ovšem vlivům prostředí a autoritám, které na

jedinice působí. Může dojít i k přetvoření laterality, která může být ve výsledku naprosto opačná oproti vrozenému typu. Výsledný typ je nazýván fenotypem (Sovák, 1960; Křišťanová, 1995). Hartl a Hartlová (2000, s. 178) genotyp popisují jako „*soubor genetických informací organismu, souhrn rysů, které je jedinec schopen biologicky přenášet...projeví se v podobě...fenotypu.*“ Důležitou roli při vývoji laterality má také podle Vágnerové (2012, s. 258) zrání CNS, „*teré pozitivně ovlivňuje lateralizaci ruky, rozvoj motorické i senzomotorické koordinace a manuální zručnosti. Pro úspěšnou adaptaci na školu je významná celková úroveň motorického vývoje.*“

Laterality je ovlivňována mnoha faktory, proto jsou také specifikovány různé druhy laterality (Sovák, 1960 s. 27 – 33):

- vrozený levák (správně vedený bez potlačování laterality),
- přecvičovaný levák (potlačování přirozené laterality od útlého věku),
- levák z nutnosti (ze zdravotních důvodů se člověk stal levákem),
- patologický levák (vznikne poškozením vrozeně vedoucí levé polokoule, převládne polokoule nevedoucí),
- vrozeně obouruký (neboli ambidexter),
- vrozený pravák,
- přecvičený pravák.

V diplomové práci se dále zabývám přednostně vrozenými leváky a zaměřuji se na vytvoření vhodných podmínek a prostředí, které zaručuje přirozený vývoj dítěte.

2.2 Dominance

Veškeré lidské činnosti (motorické i smyslové) jsou řízeny CNS (centrální nervovou soustavou), její největší část – přední mozek, má dvě polokoule. Jedna z nich má funkci vedoucí a druhá funkci pomocnou.

Dominance označuje vedoucí úlohu jedné z obou mozkových polokoulí, je vrozená a z tohoto důvodu ji nelze změnit. Poznáme ji dle svalových a smyslových projevů. Výše popisována laterality je až jev druhotný a dominance prvotní. Důležitou roli v souvislosti s lateralitou hraje i společnost a její vliv na jedince. Pokud dochází k potlačování přirozené

lateralitu, narušuje se tak i součinnost mozkových polokoulí - dominantní a subordinované neboli pomocné (Sovák, 1961).

Sovák (1961) uvádí tři základní typy dominance:

1. *Non – dominance*

V tomto případě nejsou rozdíly mezi výkonností obou polokoulí nijak zásadní. Je-li v této souvislosti řeč o dominanci ruky, pak je takový člověk nazýván ambidextrem. Je schopen psát oběma rukama prakticky bez rozdílu. Někteří jedinci také například jednou rukou píšou (většinou pravou) a druhou kreslí.

2. *Dominance levé polokoule*

Jedinec je v tomto případě pravákem. Celkově zaznamenáme pravostrannou převahu výkonnosti smyslových orgánů.

3. *Dominance pravé polokoule*

Jedinec je v tomto případě levákem – převažuje levostranná výkonnost smyslových orgánů.

2.3 Diagnostika lateralitu

Lateralita bývá diagnostikována již v předškolním věku, ještě před zahájením záměrných cvičení zaměřených na rozvoj grafomotoriky (Bednářová, Šmardová, 2015). Dle Matějčka (2005, s. 151) je ve vztahu k nacvičování každodenních nezbytných činností (vázaní tkaniček, držení tužky, čištění zubů) důležité, aby si „*rodiče dětí-leváků opatřili dobrou příručku ke všem nácvikům rozhodně už před třetím rokem věku svého dítěte.*“ Ve většině případů vyhraněnost dítěte lehce vyzpozorujeme ze spontánních činností. Existují série testů, dle kterých lateralitu případně diagnostikujeme. U nás zaznamenáváme první soubor zkoušek vytvořený V. Příhodou v roce 1936. Od 80. let 20. století se nejčastěji používá Zkouška lateralitu Z. Matějčka a Z. Žlaba z roku 1972 (Zelinková, 2000). Svoboda, Krejčířová a Vágnerová (2015) uvádějí, že zkoušek lateralitu bylo vytvořeno velké množství. Za nejrozsáhlejší je považován Iowský soubor. Jedná se o test obsahující více než 120 položek. Zkouška lateralitu by se neměla týkat jen horní končetiny, ale „*měla by obsahovat vyšetření lateralitu oka, ev. nohy.*“ (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2015, s. 232). Koukolík (2000) uvádí jako příklad standardního testu určující lateralitu test edinburský (Edinburgh handness inventory). Milsom (2014) zmiňuje jako dílčí zkoušku

laterality Thurstonův test (Thurston's hand test), který je založen na myšlení ve třech dimenzích. Testovaný má k dispozici obrázky gestikulujících rukou, cílem je správně určit, zda se jedná o levou či pravou. Thurstonův test vychází z faktu, že leváci mají díky dominanci pravé mozkové hemisféry lepší vizuální představivost, v testu tedy dosahují lepších výsledků než praváci.

Během diagnostiky laterality mezi sebou vzájemně konfrontujeme tři diagnostické metody: (Křišťanová, 1995, s. 9)

- *anamnézu,*
- *pozorování,*
- *objektivní zkoušky.*

Při *anamnéze* zjišťujeme zdravotní stav jedince, průběh jeho dosavadního života, rodinné prostředí a onemocnění blízkých členů rodiny (Petráčková, Kraus, 1995). „*Ve vztahu k lateralitě jsou uváděny dva druhy anamnézy – rodová a osobní.*“ (Křišťanová, 1995, s. 10).

Při *anamnéze rodové* zjišťujeme výskyt laterality (leváctví) v rodinném klanu. Lateralita nemusí být přímo dědičná (rodiče praváci mohou mít leváka a naopak). Celkově v rodech dětí upřednostňujících levou ruku je větší koncentrace leváctví ve srovnání s rody pravorukých jedinců. V rodové anamnéze zjišťujeme postoj rodičů a prarodičů k dominanci levé ruky (Křišťanová, 1995).

Základem *anamnézy osobní* je rozhovor s rodiči o preferenci používání levé nebo pravé ruky (zejména ve spontánních činnostech/úkolech). Výsledky této anamnézy jsou prospěšné pro budoucí práci s dítětem. Rodina a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, je naprosto stěžejním a zásadním pro vývoj laterality (Křišťanová, 1995).

Diagnostika laterality vyžaduje systematické a pečlivé pozorování daného jedince. Důležitým faktem je dodržování určitých zásad, které zajistí co nejpřesnější výsledky testování. Vyšetření by se mělo vždy konat nenápadně, aby dítě nevědělo, že je testováno a dělalo zadané úkoly zcela spontánně. Nejedná se o jednorázovou, nýbrž o opakovanou zkoušku, abychom mohli vyvozovat smysluplné a směrodatné výsledky. Úkoly by měly mít pro dítě jasnou motivaci (např. závod nebo hra) (Sovák, 1960). Sovák (1961) také

upozorňuje na skutečnost, že v případě vyšetření u odborníka může výsledek ovlivnit samotná přítomnost rodiče, a proto je důležité alespoň část absolvovat s dítětem individuálně a oprostít ho od možných vlivů blízkého člověka.

Všechny úkoly, které jsou při diagnostice zadávány, musí zkoušející dokonale znát. Dítě testujeme v klidném prostředí, které mu poskytne pocit bezpečí a umožní mu naprosté soustředění. Vyšetřovatel by měl mít dítě celou dobu proti sobě z důvodu možnosti pozorování mimických posunků apod. Předměty jsou vždy ve stejné vzdálenosti od levé i pravé ruky, aby výsledek nemohl být ovlivněn tím, že jednou rukou dítě na objekt dosáhne lépe než tou druhou (Křišťanová, 1995).

V českých pedagogicko-psychologických poradnách je stále nejvyužívanější zkouška lateralit vytvořena Matějčkem a Žlabem (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2015). Během diagnostického testu (Matějček, Žlab, 1972) si zapisujeme získané body. Pokud dítě k plnění úkolu použije pravou ruku, zapisujeme 10 bodů. Pokud použije obě ruce, připisujeme 5 bodů. Využívá-li testovaný levou horní končetinu, zapisujeme 0 bodů. Maximální počet získaných bodů je 100. Sečtením všech dosažených bodů pak získáme stupeň lateralit. Značíme jej DQ (= kvocient dexterity). Dle výsledků dosažených v textu pak dítě zařadíme do dané kategorie: (Drnková, Syllabová, 1991)

DQ = 100 – 90	P	vyhraněné, výrazné praváctví
DQ = 89 – 75	P-	méně vyhraněné praváctví
DQ = 75 – 50	A	nevyhraněná lateralita (ambidextrie)
DQ = 49 – 25	L-	méně vyhraněné leváctví
DQ = 24 – 0	L	vyhraněné leváctví

Je nezbytné, abychom pro zdravý vývoj dítěte lateralitu bezpečně určili a dále postupovali dle preference dítěte. Vždy ale bereme v potaz fakt, že „*k lateralizaci dochází postupně, takový průběh je předpokladem k lepšímu rozvoji funkce dominantního orgánu.*“ (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2015, s. 157).

Autoři knih o leváctví a příruček pro rodiče budoucích prvňáků, vždy podrobně či alespoň okrajově seznamují čtenáře s diagnostikou lateralit. Bednářová a Šmardová (2011) se věnují obecně školní zralosti a dovednostem, které by dítě mělo před vstupem na základní

školu zvládat, seznamují rodiče budoucích prvňáků s důležitostí včasné diagnostiky laterality. Rodičům doporučují, na co se při zkoumání laterality u dítěte zaměřit. Kropáčková (2008) nabízí vhled do problematiky zápisu do první třídy, dává rodičům rady související se vstupem do základního vzdělávacího systému, dále uvádí příklady zkoušek laterality. Otevřelová (2016) také laterality zmiňuje, ale spíše se zabývá definicí pojmu a dělením. V přímé souvislosti s leváky Otevřelová uvádí nejčastější způsoby psaní leváků a rodiče navádí k toleranci při volbě levákového způsobu úchopu. Podobnou tematikou se zabývá i Mlčáková (2009), která rodiče a širokou veřejnost seznamuje s předškolní přípravou zaměřenou na rozvoj grafomotoriky a trénování písemného projevu dítěte, zmiňuje se tedy o vedení leváků a důležitosti poskytování podpory ze strany rodičů.

3 Vývoj metodiky psaní leváků

Do roku 1967, kdy vzešel v platnost pokyn Ministerstva školství a kultury O výchově a vzdělávání levorukých dětí o tom, že se nedoporučuje přeučovat leváky, byla jakákoli metodika pro tuto menšinu žáků naprosto nemyslitelná (Věstník MŠ a kultury a informací, 1967). Levorucí žáci se do té doby nemilosrdně přecvičovali, psaní jinou rukou než pravou bylo proti stanoveným pravidlům. Smits (2011) uvádí, že leváci byli považováni za neohrabané a méně inteligentní než praváci. V počátcích byli důležitými osobnostmi v „boji“ za práva leváků v České republice Miloš Sovák a František Synek. Prvně jmenovaný sepsal podrobné příručky pro učitele a rodiče, jak postupovat při psaní levou rukou. Metodika psaní levorukých neobsahuje pouze popis správného úchopu psací potřeby, ale rovněž uspořádání pracoviště - na jakou stranu má být natočen sešit či učebnice, jak má levák při psaní sedět, později se přidal i druh psací potřeby (např. doporučení trojhranných tužek).

Z hlediska grafomotoriky by bylo pro leváky nejpřirozenější psaní zprava doleva, tedy zrcadlově obrácené. Tento způsob by však vzhledem k praktičnosti a kultuře nepřipadal v úvahu (Synek, 1991). Směr písma musel být jasně sjednocen. V předškolním a raně školním věku se však setkáme s leváky, kteří skutečně píšou zprava doleva. Opačný způsob psaní je pro levoruké pochopitelně přirozenějším. Miloš Sovák vycházel ze zmíněných poznatků a zpracoval je ve svých publikacích.

3.1 Metodika podle Miloše Sováka

Sovák (1961, s. 64) odůvodňoval důležitost dodržování zásad při výchově leváka tím, že *„správná výchova levorukých dětí chrání před neobratností, poruchami řeči i rozumového vývoje, i před vadami povahovými. Je zde tedy víc než dost důvodů, abychom se uvarovali levoruké děti nesprávnou výchovou pokřivit.“* Sovák (1961) upozorňoval na skutečnost, že přeučováním vznikají různé (skryté nebo zjevné) poruchy – například horší orientace v prostoru, vada řeči, porucha pozornosti, potíže se čtením a mnoho dalších.

Sovák na důležitost nepřeučování leváků upozorňoval již na přelomu 50. a 60. let minulého století, má zásluhu na výše zmiňované vyhlášce Ministerstva školství, která nedoporučuje, aby byli leváci přeučováni. Sovákovým pracovištěm byla mimo jiné

pedagogická poradna, ve které se často setkával s rodiči, jež byli zoufalí z levorukosti jejich dítěte. V knize *Výchova leváků v rodině* (1961) Sovák uvádí svoje zkušenosti, které načerpal při setkání s rodiči leváků. Skutečnost, že mají doma leváka, okomentovali dle Sovákových slov následovně: „*My ho samozřejmě přecvičujeme, samozřejmě mu to netrpíme.*“ (1961, s. 5). Leváctví bylo všeobecně kategoricky odmítáno a lidé se všemožnými způsoby snažili dominanci levé ruky potlačovat.

Sovák (1961) upozorňoval na skutečnost, že leváctví je přirozeným projevem laterality u člověka úplně stejně jako praváctví. Zdůrazňoval, že laterality není návyk, ani zlovyk a je tedy třeba leváctví brát jako přirozený projev. Připomínal fakt, že původně byla populace rozdělena stejněměrně na praváky a leváky, až postupně začala ve společnosti převažovat ruka pravá. Sovák (1960, 1961) ve svých zdrojích uváděl zhruba 85 procentní zastoupení praváků a 15 procentní nepřecvičených leváků v tehdejší společnosti. Procentuální vyjádření počtu leváků se v různých zdrojích liší. Server Leftyfretz uvádí, že populaci tvoří 12 % populace (www.leftyfretz.com, 2015). Healey (2015) není příliš konkrétní a udává, že dle anglických a amerických statistik je leváků něco mezi 10 a 15 %. Server leváctví psaný Ivem Vodičkou uvádí počet leváků pohybující se kolem 10 % (www.levacti.cz, 2016). Dále je řečeno, že větší část populace leváků tvoří muži (Healey, 2015; Zvarič, 2017; Zoche, 2002). Počtem leváků a poměrem mezi levorukými ženami a muži v populaci se mimo jiné zabývám v empirické části diplomové práce.

Spolupráce školy a rodiny levorukého žáka

Metodika psaní levou rukou je úzce spojena s podporou okolí. Nejen učitelé, ale i rodiče by se měli informovat o tom, jak přistupovat k levákovi. Právě pro tyto účely měla při zrovnoprávnění leváků a praváku sloužit Sovákova kniha *Výchova leváků v rodině* (1961). Sovák v ní popsal rady a skutečnosti týkající se levorukých tak, aby je mohla vstřebat široká veřejnost.

Doporučení Sováka (1962) při samotném nácvičku psaní jsou následující. Ve chvíli, kdy dítě začne opakovaně tužku chytat do levé ruky, nejprve úchop neopravujeme. Je důležité, aby dítě mělo volnou ruku a mohlo si „čmárat“, jak chce, nespazovat ho všemožnými pravidly. Jakmile dítě začne opisovat písmena dominantní (levou) rukou a činí tak zrcadlově, opět mu dopřejeme volnost. V této fázi je důležité, aby si dítě zafixovalo

správný tvar písmene. Pokud dítě již tvar zvládá bez problému, postupně ho zkoušíme navádět tak, aby obkreslovalo písmeno ve druhém (správném) směru.

V 60. a 70. letech minulého století byla naprosto stěžejní podpora leváka. Stávalo se, že dítě kvůli posměškům a nepříjemným poznatkům radši svou dominantní ruku nepoužívalo. Na učiteli nebyla jen práce s jednotlivým žákem, ale také s kolektivem, který měl považovat leváctví spolužáka či spolužáků za naprosto přirozené. Učitelé však často leváka ve třídě považovali za rušící element. Argumentovali například tím, že si dítě písemný projev rozmazává a vypadá to tedy velmi neesteticky. Dále pak upozorňovali, že dítě píšící levou rukou ruší praváka sedícího vedle. Tyto připomínky Sovák (1962) naprosto odmítá a považuje je za neopodstatnitelné.

Metodické pokyny

Miloš Sovák vypracoval podrobné metodické pokyny (Metodika výchovy leváků, 1966), které sestavil díky dlouhodobému pozorování levorukých žáků. Tyto pokyny se týkaly polohy těla, položení papíru, psacího náčiní, sledování písma, směru písma, průpravných cvičení, přípravy na psaní, učitele, postoje kolektivu a spolupráce s rodinou. Sovák (1960, 1961, 1966) vždy zdůrazňoval fakt, že nedílnou součástí úspěchu je spolupráce rodiny, která se nemůže k leváctví svého dítěte stavět odmítavě.

Sovák (1966) popisuje správné držení psací potřeby jako zrcadlově obrácený úchop praváka. Tužku má žák držet mezi palcem a ukazováčkem, zespoda si jej podpírá prostředním prstem. Hřbet ruky se má sklánět lehce vlevo vzhůru tak, aby svíral s předloktím tupý úhel. Za nesprávný a nevhodný Sovák (1960, 1961, 1966) označuje horní způsob psaní, nazývaný také „drápání“. Uvádí, že žák tímto psaním předchází tomu, aby si stínil. Neuznává ho zejména kvůli tomu, že žák píše pomalu, více se soustředí na samotnou ruku a styl psaní, snáze opomíjí obsah a může se tak častěji dopouštět chyb. Zdůrazňuje, že kdykoli se u žáka objeví sklon k psaní ze strany či ohýbaní ruky v zápěstí, učitel musí dbát na opravu, tedy správné držení psacího náčiní.

Myšlenka speciálních tříd pro leváky

Vzhledem k tomu, jak bylo leváky v období 40. až 60. let 20. století opovrhováno, přišel Sovák (1962) s myšlenou udělat třídy čistě pro leváky. Ve své knize (Lateralita jako výchovný problém, 1962) věnoval vysvětlení tohoto nápadu kapitolu. Jako pozitiva idey

speciálních tříd uváděl, že by se zamezilo konfliktům s učiteli a spolužáky. Metodicky by byli leváci správně od začátku vedeni, bez někdy matoucích vlivů pravorukých spolužáků. Za největší pozitivum Sovák (1962) považoval předcházení různým poruchám, které vznikají z narušování pro dítě přirozené laterality. Speciální třídy by také sloužily k tomu, aby dítě získalo jistotu a mohlo pak pokračovat v běžné třídě bez stresu vyplývajícího z přizpůsobování se většině při nácvičku psaní. Sovák (1962, s. 56) uvádí jediné negativum, „*takováto třída by mohla levorukým dětem sebevědomí snižovat a utvrzovat je v tom, že jsou jiní oproti většině a potřebují speciální péči.*“ Z výroku vyplývá, že celkově by tyto třídy pro levoruké nabízely řešení do doby, než by byli leváci správně metodicky vedeni v běžné třídě. Jednalo se o námět, který měl být důkladněji prozkoumán a testován na vybraných školách. Jelikož se však Sovákovi záhy povedlo zlegalizovat zákaz přeučování, na toto řešení nakonec nedošlo a blíže se jeho výhody a nevýhody nezkoumaly, ani nevypracovaly.

3.2 Metodika podle Ladislavy Křišťanové

Ladislava Křišťanová se zabývala zejména diagnostikou laterality. Ve své příručce (Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou, 1995) popisuje způsoby, jakými takřka s jistotou určit, zda je dítě levák nebo pravák. Vychází z instrukcí Matějčka a Žlaba (1972), kteří sestavili přehled různých činností, jež odhalí dominantní ruku dítěte. Rodiče či pedagogové mají pomocí různých technik odhalit laterality – vkládání korálků do lahvičky, zasouvání kolíčku do otvorů, zamykání a odemykání zámku, házení míčků do krabice, stisk ruky zkoušejícího, stlačení ruky examinátora k zemi, sahání si na nos, ucho apod., tleskání, manipulace s jehlou a nití. Tyto techniky dle Matějčka a Žlaby Ladislava Křišťanová (1995) ve své příručce blíže vysvětluje a popisuje postup při jejich zadávání a plnění. Považuje za základní, aby rodiče i učitel na začátku školní docházky věděli, jakou rukou bude dítě psát. Tipů, jak určit laterality, je možné dohledat mnoho. Jedním z dalších osvědčených a spolehlivých způsobů při zjišťování laterality může být podle Barbary Sattlerové (1996), že dítě do vzduchu spontánně kreslí obrázky či písmena. Děti v tomto případě nejsou ovlivněny modelovým chováním a naopak se soustředí na to, co chtějí předvést a danou ruku použijí skutečně spontánně, bez přemýšlení.

Metodika psaní levou rukou

Křišťanová ve své příručce upozorňuje na fakt, že z počátku se levoručí žáci potýkají s náročnějším úkonem než praváci. „Pro žáka vzniká zcela nová situace, kdy musí dodržovat určité postupy. To znamená, že přirozený směr leváků zprava doleva, je nahrazen směrem opačným zleva doprava – tedy směrem přirozeným pro praváka. Tomuto směru se musí levák učit.“ (Křišťanová, 1995, s. 6). Kromě pro leváka nepřirozeného směru Křišťanová také popisuje sklon písma, který je problematicky zvladatelný, jelikož žák musí ovládat jemnou motoriku. Dle doporučení, které Křišťanová (1995) ve své literatuře uvádí, je zřejmé, že vychází z poznatků Sováka (uvádí ho i ve zdrojích). Konkrétně vychází z publikací Metodika výchovy leváků (1966) a Výchova leváků v rodině (1985). Křišťanová byla také kritičkou tzv. drápkovitěho úchopu. Stejně jako Sovák (1960, 1962, 1966) zdůvodňuje nevhodnost tohoto úchopu z hlediska fyziologického a popisuje ho jako nesprávný a ohrožující vývoj páteře. Sovák ani Křišťanová toto tvrzení však nepodkládají žádnými dohledatelnými výzkumy, či výroky odborníků, které by dokazovaly, že je drápkovitý úchop pro vývoj těla tak nevhodný. Jako jediný správný způsob uvádí polohu ruky pod linkou (tzv. dolní psaní). Žák vidí na právě napsaný text a zároveň si jej nemaže. Zbylé způsoby psaní jsou podle Křišťanové (1995) nepřípustné. Jedná se například o psaní ze strany - žák se pohybuje dlaní po lince, nevidí na text a vše si maže. Křišťanová (stejně jako Sovák) doporučuje, aby se k levákovi přistupovalo jako k zrcadlově obrácenému pravákovi. Poloha sešitu by tedy měla být také obrácená – levý horní roh směřuje mírně nahoru, pravá ruka pak pomáhá posunovat papír nahoru a doleva.

Speciální psací potřeby a sklon písma

Křišťanová (1995) věnuje pozornost také psacímu náčiní a apeluje na důležitost výběru těchto pomůcek. Pro nácvik psaní uvádí po vzoru Tymichové (1985) za vhodné použít moduritovou násadku na tužku, kterou rodiče vyrobí přímo dle otisků daného dítěte. Díky této násadce si mají děti zafixovat a zautomatizovat správný úchop. Dále Křišťanová zmiňuje metodu Šemberové (1984) – použijeme kornout z papíru, který namotáme na tužku a jeho konec by měl vždy směřovat k rameni. Tyto techniky jsou samozřejmě použitelné i u praváků. Křišťanová (1995) připomíná, že psací náčiní volíme dle

individuálních potřeb dítěte. Důležitost pomůcek uvádí také v souvislosti s rychlostí psaní a úpravou písma.

S úpravou písma úzce souvisí uvolňovací cvičení. Cvičení cílená na rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky mají mimo jiné vést k fixaci správného držení tužky a zabránění křečovitého, drápovitého úchopu. Zejména při těchto cvičeních je třeba individuální přístup, při kterém se učitel může zaměřit na polohu ruky, úchop či na používané pomůcky (Křišťanová, 1995). Křivánek a Wildová (1998) také zdůrazňují důležitost individuálního přístupu k levákům, zejména pak při uvolňovacích cvičích připravujících na samotné psaní.

Velmi diskutovaným byl rovněž sklon písma. Podle Metodiky psaní z roku 1978 mělo mít písmo sklon 70 – 75 stupňů doprava, avšak v případě leváků doporučuje Křišťanová (1995) toleranci písma nakloněného doleva. Vždy je třeba brát v potaz individualitu dítěte, a pokud je písemný projev dobře čitelný, není nutné v tomto ohledu bazírovat na přesnosti dle předepsaných hodnot. *Danuše Heřmanská*, kterou Křišťanová (1995) ve své příručce cituje, také doporučuje výraznou toleranci v otázce sklonu písma. Heřmanská odůvodňuje svůj postoj tak, že pokud učitel striktně vyžaduje předepsaný sklon, vede to následně k hornímu způsobu psaní (tedy drápaní), který také považuje za nevhodný.

Celkový přístup Křišťanové není příliš novátorský. Jedná se o zjednodušení všech dosud stanovených rad, co se psaní levorukých žáků týče. V příručce (1995) uvádí doporučení Sováka (1966, 1985), Šemberové (1984), Tymichové (1985), Drnkové a Syllabové (1983). Cílem Křišťanové bylo zjednodušení a shrnutí dosavadních zjištění v oblasti metodiky psaní levou rukou. *“Domnívám se, že příručka bude vítaným pomocníkem studentům pedagogických fakult, učitelům základních škol, učitelkám mateřských škol.”* (Křišťanová, 1995, s. 4)

3.3 Doporučení Františka Synka

Synek byl elementarista a vysokoškolský pedagog. Ačkoli nevydal žádnou speciální příručku týkající se metodiky psaní levou rukou, na popularizaci levorukého psaní má značnou zásluhu. Úzce spolupracoval s Milošem Sovákem, který byl jeho vysokoškolským profesorem při studiu oboru speciální pedagogiky. V 50. letech minulého století spolu provedli výzkum pohybové a smyslové asymetrie u předškolních a školních dětí. Ten ukázal, že striktní dělení na leváky a praváky je nesmyslné, jelikož upřednostňování nějaké strany se netýká jen rukou, ale také dalších párových orgánů. František Synek se snažil přijít na důvod, proč je naše populace pravoruká, jak velký je výskyt leváků, jak vypadá mozek leváka, co všechno může zapříčinit přeúčování atd. (Synek, 1991).

Synkův přístup k levorukosti

František Synek (1991) upozorňoval na skutečnost, že formulace metodiky psaní levou rukou není zcela v pořádku. Ve své publikaci (*Záhady levorukosti*, 1991), upozorňoval na skutečnost, že levorucí žáci mají ztížené podmínky, jelikož jsou jim podstrkovány zásady psaní pravorukých. *„Metodici se rovněž obvykle mylně domnívají, že levoruké psaní je prostým odrazem psaní pravorukého.“* (Synek, 1991, s. 162) V rozhovoru pro webovou stránku (www.archart.cz) své tvrzení odůvodňuje i tím, že takovéto zásady by mohly fungovat v případě, že by leváci psali zprava doleva, tedy způsobem pro ně přirozeným. Uvádí, že každý levoruký člověk si musí přijít sám na to, jak se mu píše nejlépe a neměl by být omezován metodikami, které byly vymyšleny pro pravoruké. V rozhovoru (www.archart.cz) se také pozastavuje nad tím, že některé příručky pro levoruké se zabývají pouze polohou pera a zápěstí, či jsou celkově zavádějící. Nechal se slyšet, že plánuje vydat brožuru pro širokou veřejnost, která by obsahovala veškeré potřebné informace o metodice psaní a přístupu k levorukým žákům, zatím publikace nevyšla. Synek (1991) se ovšem pozastavoval i nad metodikou pravorukých. Namítal, že by se měla vhodnost dříve stanovených pravidel prozkoumat s ohledem na technický vývoj. Netýkalo se to pouze psacích potřeb, ale samotného vybavení třídy. Současná metoda měla podle Synka (1991, s. 162) smysl *„dokud děti seděly ve škamnách nebo v lavicích s přiměřeně nakloněnou deskou. Úřední metoda stále počítá při psaní s „nepohyblivým loktem“. Zavedení stolů s rovnou deskou nutí žáky stále více roztahovat lokty od těla.“* Synek tedy navrhoval

zamyšlení se nad zavedením nové metodiky, která by zohledňovala současné vybavení tříd.

3.4 Metodika podle Iva Vodičky

Ivo Vodička se zabývá metodikou psaní levou rukou v dnešní době. Této problematice se začal věnovat hlavně z důvodu, že on sám je levák a také středoškolský učitel. Prostudoval veškerou dostupnou literaturu (Výchova leváků v rodině, Sovák, 1961; Diagnostika lateralit a metodiky psaní levou rukou, Křišťanové, 1995), zjistil, že jiný způsob držení psací pomůcky či polohy ruky, jež neodpovídá převrácenému obrazu praváka, byl považován na nevhodný. Výjimkami byli výše zmiňovaný František Synek a ze zahraničních autorů například Jane M. Healey (kapitola 2.5).

Vodička (2015) zjistil, že v žádné literatuře nebylo pádně odůvodněno, proč by měl být levák zrcadlovým obrazem praváka. Pozastavuje se nad tím, proč v žádné metodice nebylo dopodrobna rozebráno, z jakého důvodu je tento způsob nejvhodnější. Metodiky vždy uváděly, čemu se má učitel vyvarovat, vhodnost daného způsobu psaní však již nebyla dále rozebírána a opodstatňována. Vodička (2015) nesouhlasí s tím, že by bylo drápovité písmo nevhodné. Čerpá ze své učitelské praxe na střední škole, kde pečlivě pozoroval leváky při psaní. Na základě výzkumu, který provedl na středních školách Ústeckého a Libereckého kraje zjistil, že 62 % leváků upřednostňuje psaní kritizovaným horním způsobem. Šetření ukázalo, že předepsané metodiky nejsou v praxi následovány. Vodička (2015) ve své knize, i na svém webu (www.levactvi.cz) přichází s argumenty, které tuto situaci osvětlí a nabídnou tak možnost nového přístupu k levorukým žákům.

Rozdíly v psaní praváků a leváků

Přelomovým zjištěním bylo, že pohyb, který vykonává pravák je naprosto odlišný od toho, který musí vykonat levák. V případě dolního držení je psaní levou rukou doprava tlačené, oproti tomu písmo pravou rukou je tažené (Kučera, 1991). S ohledem na psaní tahem bylo i zkonstruováno vázané písmo, při kterém je vykonáván plynulý a lehce koordinovatelný pohyb (Vodička, 2015). Rozdílu vykonaného pohybu při psaní leváků a praváků si všimlo více grafologů a odborníků, ale nebyl z toho vyvozen závěr, ze kterého by bylo čerpáno, a tato skutečnost pak byla zohledněna při tvorbě metodiky pro levoruké žáky.

Z výše popsaných poznatků Vodička (2015) pak vyvodil, proč leváci tíhnou k zavrhovanému hornímu způsobu psaní. Je důležité zdůraznit, že pravák má celou dobu přehled o textu, písmo si nerozmazává a nemusí nadzvedávat ruku. Pokud je levák nucen k dolnímu způsobu psaní, zakrývá si a většinou i rozmazává celý text. V písankách je vzor, podle kterého děti píší ještě někdy uveden pouze na levé straně. Pro kontrolu textu musí neustále zvedat ruku nad podložku, rychleji tak ztrácí přehled o již napsaném textu a musí se více soustředit na doplňování interpunkčních znamének. Při dolním způsobu psaní dítě musí vynaložit mnohem více energie, protože tužku tlačí a nemůže tak zcela uvolnit ruku.

Levák a dolní způsob psaní

Při výzkumech vycházel Vodička (2015) z písma praváků a pokoušel se přijít na to, jaký pohyb musí levák vykonat, aby se výsledek co nejvíce podobal tomu, čeho dosáhne pravák. S použitím šikmo seříznutého popisovače nechal napsat slovo „Encyklopedie“ praváka, poté ho napsal levou rukou, nejprve horním způsobem a následně doporučeným dolním způsobem. Ukázalo se, že v případě dolního způsobu je tloušťka písma takřka dvojnásobná, což poukazuje na to, že pohyb se liší od toho, který vykonáváme při horním způsobu psaní. Tloušťka písma také podle Vodičky (2015) koresponduje s tím, jaké úsilí musel levoruký písař vynaložit.

Vodička (2015) klade důraz na skutečnost, že při použití dolního způsobu psaní pohyb ruky leváka opisuje část kruhu v opačném směru, než si žádá sklon písma a nájezdy (v případě vázaného písma). Pro praváky je toto písmo motoricky lépe zvladatelnější a přirozenější, vykonávají totiž kyvný pohyb ruky od středu těla ven a zpátky. Pokud levák píše dolním způsobem psaní, je nucen vykonávat pohyby směrem před sebe. Jestliže chce dolní levák motoricky těžít z kyvného pohybu, musí si převrátit sklon písma (doleva), poté ruka vykonává přirozenější a pohodlnější pohyb (Vodička, 2015). Právě dovolení psát opačným sklonem písma, než je předepsáno, by byla jedna z cest k usnadnění procesu psaní. Při nácviku psaní v 1. ročníku však toto může být problém vzhledem k předepsaným písankám a materiálům celkově, kde je v předlohách sklon písma jasně dán.

Levák a horní způsob psaní

Vodička hájí dříve opovrhovaný horní způsob psaní a podotýká, že *„drápání je levákům bližší, neboť tak intuitivně píší, pokud nejsou z vnějšího popudu nuceni psát jinak.“*

(Vodička, 2015, s. 43) Doporučuje, aby levák stácel ruku v nejvýhodnějším směru plánovaného tahu. Levák pak píše více ve směru tahu a omezuje tím náročnější a nepřirozenější tlak, ke kterému dochází při snaze psát jako zrcadlově obrácený pravák. „*S horním držením tužky /pera/ se ve školní praxi velmi často setkáváme.*“ (Křivánek, Wildová, 1998, s. 69) Pokud učitel nepozoruje u levorukého žáka problémy se psaním, doporučuje se v didaktice počátečního psaní respektovat tento způsob a vést žáka k „*samostatnému procvičování a uvolňování levé ruky.*“ (Křivánek, Wildová, 1998, s. 69)

Při horním způsobu psaní je rovněž potřeba dodržovat jisté zásady. Ruka by se měla stáčet nad písmem, o podložku se opírat hřbetem. Pokud žák dosáhne této polohy, ruka se pak po papíře sune zlehka, tím omezuje tlak psacího prostředku na podložku a žák si tak nerozmaže text. Výhodou je i přehled o napsaném a absence nadzvedávání ruky pro kontrolu (Vodička 2015). Vodička také nepovažuje za chybu, pokud levák při psaní mírně předsouvá levé rameno. Žák díky tomuto pohybu lépe dosáhne na text. Dle Vodičkova (2015) zjištění k předsouvání ramene dochází taktéž u praváků.

Pokud levák volí horní způsob psaní, je pro něj výhodnější, je-li poloha papíru stejná jako u praváků. Tedy natočený směrem doleva. Levák tak pohodlně dosáhne předepsaného sklonu písma. Pokud píše levák horním způsobem psaní a má sešit natočený podle norem určených pro dolní způsob psaní (směrem doprava), musí se pak paže pohybovat kolem celého papíru a žák si často překloupí i psací pomůcku tak, že se neopírá o místo mezi palcem a ukazováčkem. Tento popsany způsob uvádí Vodička (2015) jako právem kritizovaný.

Výhody horního způsobu psaní, které jsou uvedeny v článku pro časopis Speciální pedagogika (Vodička, 2015), jsou následující: žák píše, kreslí či maluje tahem; písmo se více přibližuje tomu normovanému pro praváky; pisař si právě napsaný text nerozmaže; pracovní postup se pak téměř neliší od pravorukého.

Horní způsob psaní však nemusí být spojován pouze s levorukými žáky. Smits (2011) upozorňuje na skutečnost, že při pozorném sledování větší skupiny žáků, se tento způsob objevuje i u praváků. Dále poukazuje na množství způsobů, kterými lidé píšou. Zmapoval jich minimálně deset (např. držení hrotu psací potřeby mezi třemi i čtyřmi prsty, mezi prostředníčkem a ukazováčkem, v pěsti atd.). Smits (2011) tím poukazuje na skutečnost, že

při nácviu psaní může docházet k nucení pro daného jedince nepříjemného držení psací potřeby, které postupně vede k nalézání novátorského (ve vztahu k normám vymykajícího se) způsobu.

3.5 Poznatky Jane M. Healeyové

Healeyová, dětská neuropsycholožka, zkoumá leváctví zejména z praktické stránky. Pedagogicky cenné jsou postřehy týkající vstřícnosti prostředí školy k levákovi a jeho rodině. Healeyová (2015) uvádí, že začátek školní docházky je pro dítě sám o sobě velmi náročný a přelomový bez ohledu na to, že je dítě levákem. Proto je velice zásadní, jak s dítětem komunikujeme. Autorka doporučuje s budoucím prvňáčkem probírat možné problémy, které nastanou a hledat společně dopředu různá řešení. Radí rodičům, aby dítěti vše podali jako zábavu a nestresovali ho žádnými informacemi, které by mu mohly těšení se na školu překazit. Je důležité dítě ujistit, že může kdykoli a kohokoli požádat o pomoc, když mu bude něco připadat nezvladatelné. V jeho přáních týkajících se pomůcek mu má být vždy maximálně vyhověno. Vzhledem k tomu, že většinou se dítě setká s učiteli praváky, můžeme předpokládat, že se některé dovednosti dostaví později, než u pravorukých spolužáků.

Počáteční psaní a poruchy učení ve vztahu k leváctví

Healeyová (2015) doporučuje, aby se rodič s učitelem hned na začátku školní docházky dohodli na jistých pravidlech, která budou obě strany dodržovat. Jedná se hlavně o nácvik psaní, při kterém je nezbytné, aby se vedení ve škole a doma absolutně slučovalo. Levorukým dětem občas dá více práce, aby bylo jejich písmo čitelné a odpovídalo předepsané úpravě. Rodič by se měl ujistit, že učitel v některých oblastech na leváctví bere ohledy a dává dítěti například více času nebo mu věnuje dostatek péče.

Healeyová (2015) uvádí, že při nácviu psaní dochází k zapojení více smyslů a kinestetického citu. Jako osvědčenou metodou uvádí psaní rukou do vzduchu se zavřenýma očima, dítě se pak mnohem více soustředí na pohyb ruky a více se zamýšlí nad provedeným pohybem. Podobný způsob doporučovala i Sattlerová (2000). Co se držení psací potřeby týče, navrhuje, aby dítě uchopovalo tužku nejméně dva centimetry od konce.

Pozitivně hodnotí i trojboké násadky na tužky a pera, která dítěti dodávají jistotu při nácvičku správného držení pomůcky na psaní.

Podle Healeyové (2015) se vědci mylně domnívali, že u leváků se poruchy učení objevují častěji než u praváků, nic takového se ovšem neprokázalo. Jedním z takových vědců byl i T. S. Orton, který přišel s teorií, že mezi leváky a dětmi s nevyhraněnou lateralitou, je více dyslektiků, než mezi žáky s jasnou dominancí pravé ruky. Na základě těchto výroků byly provedeny další výzkumy, které však měly velmi odlišné výsledky a Ortonovu teorii nepotvrdily (Zelinková, 2003). Mozek leváků je údajně odlišný od mozku praváků, proto je složité různé poruchy porovnávat.

3.6 Comenia Script

Comenia Script je písmo, které se v roce 2010, se začátkem dvouletého testování iniciovaným Ministerstvem školství dětí a mládeže ČR, stalo alternativou k běžně užívané abecedě (Comenia Script jako alternativní písmo pro školáky, 2013). V diplomové práci je mu věnována kapitola z důvodu, že jako jedna z výhod Comenie Script je uváděno zohlednění speciálních potřeb leváků. Při nácvičku nabízí individualizaci tahů jednotlivých písmen, které běžné vázané písmo příliš neumožňuje. Písmo Comenia Script oficiálně vzniklo roku 2005. Jeho návrh byl součástí doktorské práce Radany Lencové (www.novinky.cz). O tři roky později začalo testování na vybraných školách, aby následně mohlo být oficiálně celorepublikově vyučováno. Testování se v první fázi zúčastnilo 33 škol z celé České republiky. Zahrnovalo školy základní, speciální, praktické a také školy pro zrakově a sluchově postižené. Jednalo se o dvouleté pokusné ověřování iniciované Ministerstvem školství ČR. Zmiňované testování sloužilo k případným úpravám tvarů písma a celkově k ověření této novátorské metodiky.

V rozhovoru pro časopis Rodina a škola Lencová uvádí, že od roku 1958 (po zúžení všech písmen a úpravách velké abecedy) písmo zaznamenalo jen drobné změny (Lencová, 2010). To byl jeden z faktů, který autorku Comenia Script vedl k tomu, že je třeba reagovat na dobu a písmo zmodernizovat. Dalším důvodem bylo zamezení nedorozuměním v písemné komunikaci s cizinci. Autorka uvádí příklady různých psacích písmen evropských národů, jak se liší od českého vázaného písma a upozorňuje na to, že je tedy potřeba psát univerzálním písmem, které zajistí vymizení extrémů v rámci latinky (Lencová, 2010).

Zjištění, že žáci a dospělí postupně přestanou postupně psát tak, jak byli učeni v prvních třech letech školní docházky (předepsaným písankovým písmem) také vedlo k vyvíjení nového písma. Lencová rovněž upozorňuje, že lidé budou čím dál tím méně psát rukou a je tedy třeba písmo upravit, aby bylo podobné tomu, se kterým se setkáváme při využívání moderních technologií (Šůra, 2012).

Lencová se velmi kladně staví k individualizaci přístupu k jednotlivým žákům. Comenia Script umožňuje žákovi vést tah více způsoby. Toto písmo je tedy velmi vlídné vůči levákům a dětem se specifickými vzdělávacími potřebami, protože taková žáci mohou písmena psát, jak je jim to přirozenější. Nejsou omezováni tím, že je písmo svázáno, a není tedy přesně určeno, jakým způsobem má být tah veden. Kromě žáků píšících levou rukou je dle Lencové její písmo také lepším řešením pro dysgrafiky, tělesně a mentálně postižené. Dítěti totiž nabízí svobodný písemný projev dle jeho možností a schopností. Podle učitelky Hany Raichlové, která se zapojila do testování Comenie Script, je vázané písmo pro žáky poměrně náročné a nepřináší žádné benefity. V rozhovoru (Šůra, 2012) uvádí, že s dětmi musela velmi často po prázdninách opakovat tvary klasicky psaných písmen, protože jsou složité a děti je přes prázdniny zapomenou. Za velikou výhodu nového písma považuje to, že děti rychleji a lépe čtou a stávají se z nich zanícení čtenáři.

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci prováděla v roce 2012 výzkum, jehož úkolem bylo zodpovědět všechny možné dotazy rodičů a široké veřejnosti, zároveň také shrnout případné nedostatky tohoto písma. Z výsledků je patrné, že žáci mohou mít problém s oddělováním jednotlivých slov. Je pro ně těžké rozlišit mezeru mezi písmeny a slovy, často se pak žáci mohou ve vlastním textu kvůli nepřehlednosti ztratit.

Nácvik písma (abecedy)

Před nácvikem samotného písma si malí školáci procvičují ruku prostřednictvím sešitu *Kreslím tvary Comenia Script* (2012). Je zde řada obrázků, které děti krouživými pohyby či přímými tahy dokončují. Ve většině případů je v obrázku naznačen směr, kterým má dítě táhnout ruku. Při bližším prozkoumání je zřejmé, že je zde vycházeno vstříc spíše pravákům, jelikož šipky udávají převážně směr, který je přirozenější pro žáky procvičující si pravou ruku. Na *Kreslím tvary Comenia Script* (2012) navazuje dvojdílný sešit *Umím psát Comenia Script* (2012). Existují dvě verze, jedna pro analyticko-syntetickou metodu

(obvyklý sled písmen – kombinace malé a velké abecedy), druhá pro metodu genetickou (v prvním díle se děti učí psát pouze velkou abecedu). Ve druhém ročníku je sešit s názvem *Umím psát na cestách* (2011) inspirován různými zajímavými místy a městy ve světě. Pro další ročníky je určena písanka s názvem *Putujeme za písmem* (2012), která žáky seznamuje s vývojem a druhy písemné komunikace mezi lidmi.

Při nácvičku samotné abecedy děti začínají nejprve s písmeny, která jsou složena z geometrických tvarů – vodorovné, svislé, šikmé čáry a kružnice. V první fázi nacvičují písmena velké abecedy. Z písmen děti co nejdříve skládají slova, trénují vynechávání mezer mezi slovy. Doporučuje se ze začátku nechat děti dělat za jednotlivými slovy hvězdičky nebo si tam vkládat prst, aby již od začátku vnímaly rozdíl mezi mezerou mezi písmeny a mezerou mezi jednotlivými slovy. V další fázi se děti seznamují s písmeny malé abecedy a následně postupně přidáváme číslice, u kterých dodržujeme vzestupné pořadí od jedničky.

Výše zmíněný postup je stejný pro leváky i praváky. Liší se však tahy, kterými jsou písmena a čísla tvořena. V některých případech leváci začínají z druhé strany než praváci. Místo tahu seshora dolů vedou tahy zezdola nahoru (v písmenech M, N) a naopak (v písmeně W), místo zleva doprava jsou vedeny zprava doleva (v písmenech A, E, F, H, I, J, T, Z, f, t, z). Dále se některá písmena a číslice liší v počtu tahů. Například v případě písmena M se verze pro praváky skládá ze dvou tahů, oproti tomu M v podání leváka je složeno ze čtyř tahů. Praváci píší všechny číslice kromě čtyřky a pětky jedním tahem. Pro leváky jsou z více tahů složeny kromě čtyřky a pětky také jednička a sedmička. V příručce *Comenia Script universal praktický manuál* (2010) autorka Radana Lencová upozorňuje, že se jedná jen o doporučení, která nejsou závazná a jsou jen jakýmsi návodem v případě, že dětem dělá problémy vytvořit optimální tvary písmen. Vzhledem k tomu, že je autorka zastánkyní individualizace, doporučuje učitelům, aby děti nechali vést tahy tak, jak je jim to přirozené, samozřejmě nemůže ale docházet k tvarovým deformacím.

Existuje řada pomůcek, které dětem mají usnadnit nácvičku psaní. Tyto pomůcky se dělají ve verzích pro praváky a leváky. Je to zejména kvůli výše zmiňovaným odlišným tahům. Konkrétně se jedná o speciální sešit s předepsanými linkami přizpůsobenými písmu Comenia Script, tahák do kapsy „Abeceda“ (malý sešit s ukázkami vedení tahů), záložku

s abecedou (také ve dvou verzích), karty s písmeny a obrázky, písmena na vystřihování, pexeso apod. (Lencová, 2010).

4 Zdroje informací pro učitele a rodiče leváků

Informovanost rodičů je pro spolupráci se školou a s dítětem velmi důležitou složkou. Ačkoli není trh knih přesycen literaturou zabývající se tematikou leváctví, lze pořídit kvalitní a dostatek informací obsahující knihy. Pokud rodiče nezajímá historie a vývoj metodiky, určitě není potřeba, aby procházeli výše zmiňovanou literaturu Miloše Sováka *Výchova leváků v rodině*, či metodiku Křišťanové. Fakta zde uváděná, už nejsou ve všech případech aktuální, a je tedy lepší hledat rady v příručkách, které byly vydány v poslední době.

Ve světě vyhledávanou a do více jazyků překládanou je kniha Jane M. Healyové *Leváci a jejich výchova* (2012), která nabízí široké veřejnosti informace o lateralitě jako takové. Dále popisuje, čeho si má rodič všimnout, aby mohl diagnostikovat levorukost dítěte. Přináší potřebné rady ohledně uspořádání pokoje a celkově vybavení, nejen toho školního. Velký prostor je věnován psaní leváků a komunikaci se školou. Učitel, který není sám levákem, může nabídnout vhled do světa levorukých a poskytnout informace, které pedagogovi zjednoduší komunikaci s rodinou a spolupráci se žákem.

Ze zahraničních autorů je také k dispozici literatura německého autora Hermanna-Josefa Zocheho. V své knize (*Vidím svět i z druhé strany*, 2015) se leváctvím zabývá nejen z historického hlediska. Zkoumá, z jakého důvodu ve společnosti převažuje dominance pravé ruky. Objasňuje i neurologické hledisko a způsoby testování lateralit, co všechno může mít za následek přeučování. Rodiče a učitelé zde naleznou informace o možných problémech při psaní a o reálných „překážkách“ celkově.

Existuje mnoho dalších zahraničních knih zabývajících se levorukostí, ty však nejsou přeložené do češtiny a pro tuzemské čtenáře jsou tak méně dostupnějšími. Jednou z nich je kniha anglické autorky Lauren Milsom (*Your Left-Handed Child (Making Things Easy for Left-Handers in a Right Handed World)*, 2014). Tato publikace je určena zejména pro rodiče, kterým vysvětluje, jak přizpůsobit bydlení levákovi, aby se cítil bezpečně a nebyl vystavován situacím, při kterých je nucen používat pravou ruku jenom proto, že domácnost není přizpůsobena levákovi. Autorka je důležitou osobou v hájení práv leváků, dále

provozuje webové stránky (www.anythinglefthanden.co.uk), vede klub určený pro leváky a jejich rodiny, který čítá přes 50 000 členů.

Co se týče dostupnosti literatury českých autorů je spíše potřeba hledat informace v knihách, které nejsou prvoplánově o levácích, ale některé z kapitol se tomuto tématu věnují. Jednou z těchto autorek je Alžběta Peutelschmiedová (2007), která se zabývá převážně logopedickými problémy, jež někdy mohou souviset i s nevyhraněnou, nebo špatně určenou lateralitou. Proto se autorka ve své knize (Mařenko, řekni Ř: aby to dětem dobře mluvilo, 2007) věnuje i levorukosti. Dává typy pro počáteční psaní, na co si má člověk dát ve vztahu k levorukému dítěti pozor a další potřebné rady.

Českou knihou, která má leváctví i v názvu, je publikace *Nechte leváky drápat* (Vodička, 2008), jež se zabývá metodikou psaní levou rukou jako takovou a odkazuje i na autory Sováka či Synka. Zkoumá jednotlivé úchopy psací pomůcky a odůvodňuje různé způsoby psaní. Veřejnosti odhaluje, proč není levák zrcadlovým obrazem praváka a z jakých důvodů je tedy potřeba tuto skutečnost brát v úvahu.

Nabídka školení pro učitele na 1. stupni ZŠ

Národní institut pro další vzdělávání (NIDV) nabízí program v rozsahu osmi vyučovacíh hodin s názvem *Specifičnost výuky v 1. třídě* vedený Jaroslavou Hudcovou. Ten je určen zejména začínajícím pedagogům, ale i zkušení učitelé zde mohou načerpat inspiraci a získat nové informace. Anotace tohoto školení nabízí seznámení s tím, na co se učitel v první třídě musí zaměřit a vysvětlení zásad při procvičování grafomotoriky. Program se zaobírá i tématem výuky psaní leváků. Pedagogům je přednášeno, čeho se mají vyvarovat, jak postupovat při nácvičování psaní apod. Hlavním tématem tohoto programu tedy není metodika psaní leváků, ale učitelům může přesto nabídnout dobrý zdroj informací. (www.nidv.cz/cs)

NIDV má dále v nabídce seminář určený pedagogům MŠ a ZŠ s názvem *Levák a jeho svět*. Ivo Vodička na něm přednáší nejnovější trendy v psaní leváků. Dále jsou zde účastníci seznámeni s historickými fakty týkající se leváků, se správným vedením leváků v rámci školních a mimoškolních aktivit tak, aby jejich výkony mohly být srovnatelné s praváky. Kromě této teoretické části má seminář i část praktickou, ve které si absolventi kurzu

mohou zkusit některé z pomůcek pro leváky, je také upozorněno na zásady bezpečnosti práce leváků s předměty pro praváky (www.nidv.cz/cs).

Pod záštitou NIDV se koná také program s názvem *Alternativní metoda výuky psaní u leváků* opět vedený Ivem Vodičkou. Ten je doporučen učitelům 1. stupně ZŠ. Jeho náplň se v některých bodech shoduje se seminářem *Levák a jeho svět*. Anotace dále nabízí seznámení se zásadami zdravého psaní, informace o Sovákovi a jeho metodice, o dolním a horním způsobu psaní, doporučení správného uspořádání pracovního místa pro leváky, fakta o spojitém a nespojitém písmu, zavádění písma Comenia Script. Účastníkům semináře jsou nabídnuty podněty pro spolupráci učitele s rodinou levorukého žáka, případně s pedagogicko-psychologickou poradnou. Je zde také doporučena literatura týkající se leváctví. Tento program má rovněž praktickou část, která je shodná s výše popsanou částí semináře *Levák a jeho svět* (www.nidv.cz/cs).

Další kurz, který se zabývá problematikou leváctví, vede Centrum vzdělanosti Libereckého kraje (CVLK) s názvem *Pravo-levá orientace a laterality v předškolním věku dítěte*. Ten je určen učitelům MŠ a učitelům 1. a 2. tříd ZŠ. Lektorka Svatava Vyhlídalová pedagogy seznámí s různými typy laterality (přirozené leváctví, patologické leváctví, ambidextrie, praváctví apod.). Dále jsou přednášeny způsoby diagnostiky laterality, zásady práce s levorukými žáky, leváctví ve spojitosti s duševními schopnostmi, uměleckými sklony a vizuálním myšlením, dále je zmíněn mezinárodní den leváků. Lektorka odkazuje na J. M. Healeyovou a její knihu *Leváci a jejich výchova* a další dostupnou literaturu (nejen ve vztahu k leváctví). Zajímavým bodem jsou i leváci ve sportu a dalších uměleckých oblastech, jaké komplikace či výhody jim jejich leváctví přináší. Kromě témat vyloženě vztahených k problematice leváctví je na programu i nácvik pravo-levé orientace, seznámení se s orientačním logopedickým vyšetřením laterality, se zkříženou lateralitou, dominancí sfér pro psaní a čtení apod. Jedná se tedy o obsáhlý kurz, který levákům věnuje značný prostor. (www.cvlk.cz)

Další možností pro získání informací v dané problematice jsou tzv. *webináře*, které pořádá portál RVP.cz. Dohledatelné jsou *webináře* s tematikou týkající se výhradně leváctví. Jedním z takových je *Leváci a psaní* (19. 3. 2014) s Ivem Vodičkou. Náplní tohoto internetového semináře je seznámení s vývojem metodiky psaní leváků, srovnání

jednotlivých způsobů psaní (dolní a horní), rozbor horní metody – vysvětlení, proč je pro leváky přirozenější, výběr vhodných pomůcek atd. Tento seminář je určen pro učitele MŠ, zejména však pro elementaristy, kteří s dětmi nacvičují a trénují psaní. Do *webináře* mohou lidé posílat dotazy, které jsou zodpovězeny v průběhu on-line vysílání. Záznam je možné zhlédnout zpětně.

Na portálu RVP.cz lze dohledat i různé články zabývající se leváctvím. Je možné vstoupit do diskuze pod článkem, položit dotaz a konzultovat s ostatními návštěvníky RVP.cz. Jedním z takových je například článek s názvem *Máte ve třídě leváka?* (Peutelschmiedová, 2015) od výše zmíněné autorky Alžběty Peutelschmiedové (13. 8. 2015). Článek byl napsán k příležitosti Mezinárodního dne leváků. Shrnuje den leváka, s čím se může potýkat a článek je proto určen nejen pedagogům, ale i celé společnosti.

5 Pomůcky pro leváky

Pomůcky jsou nedílnou součástí metodiky psaní a rozvoje grafomotoriky. Je důležité, aby se prvostupňoví učitelé všeobecně orientovali v dostupných produktech, a mohli tak podat pomocnou ruku při výběru. Rodiče, kteří sami nejsou leváky, mohou mít s nákupem pomůcek značné problémy. Na dnešním trhu totiž můžeme objevit širokou řadu pomůcek, které levákům usnadňují práci a jsou vyrobeny speciálně pro ně. Je dobré se vždy zaměřit na konkrétní výrobek, hledat jeho různé varianty a následně vybrat dle požadavků dítěte (Hermann-Josef Zoche, 2006). Níže uvádím pomůcky, které jsou pro levoruké žáky z hlediska ulehčení práce nejpřínosnější.

Malí leváci velmi intenzivně vnímají rozdíly mezi leváky a praváky, a to nejen při psaní. V eseji na téma „Pravoruký svět“ jedenáctiletý chlapec navrhuje, aby si pravák zkusil na jeden den být levákem. Lidé s dominantní pravou rukou si mají vyzkoušet vystříhnout něco nůžkami pro leváky, psát zprava doleva a nerozmazat si to či otevřít konzervu otvírákem pro leváky. Pokud se jim to nebude zcela dařit, potom asi budou nešikovní, nesamostatní, nezodpovědní a málo se snaží (Peutelschmiedová, 2007). Respektování laterality a zamyšlení se nad přístupem k levorukému žákovi je zásadní, a s tím se váže i orientování se v dostupnosti prostředků, které levákům jejich strasti zjednoduší.

Nůžky

Není podmínkou, že dítě levák také levou rukou stříhá. Levák může stříhat pravou i z důvodu, že mu včas nebylo poskytnuto vhodné vybavení, pravorukému prostředí se proto podřídí. V době, kdy se levák učí stříhat, je důležité, aby měl k dispozici oba typy nůžek a sám si vybral, kterou ruku bude pro stříhání preferovat. Nůžky by vždy měly být přizpůsobené velikosti dětské ruky.

Při výběru dbáme na bezpečnost a volíme nůžky s kulatou špičkou. Vždy je lepší vybrat nůžky, které jsou anatomicky tvarované. Dítěti lépe padnou do ruky. V tomto případě je zásadní zkontrolovat, že ono tvarování je skutečně pro levou ruku. Nůžky, které jsou tvarované pro praváka, jsou pro levoruké dítě takřka neuchopitelné. Některé mají obráceně zbroušené hrany a stříhá se s nimi tedy v opačném sklonu. Popisované nůžky jsou ale

celkem nepraktické, protože dítě pak není schopné používat jiné, než tyto speciální (Šplíchal, 2016).

Tužky a pastelky

Tužka je jednou z hlavních pomůcek při nácvičku psaní. I z tohoto důvodu je důležité dítěti dopřát kvalitní vybavení s ohledem na jeho individuální potřeby. Vzhledem k již zmiňovanému faktu, že je dítě okolnostmi občas nuceno spíše pomůcku strkat, než táhnout, se doporučují jemnější tužky (Healey, 2002). Kvůli nacvičení správného úchopu se uvádí jako vhodné trojhranné, silnější tužky či pastelky, které se dítěti pohodlně drží. Postupem času bychom měli trojhranné pomůcky odbourávat a používat je převážně v případech, kdy má ještě žák problém se správným „špetkovitým“ držením (Šplíchal, 2016).

V případě pastelek volíme kvalitnější i z důvodu použití lepšího barviva, jež obsahují. Děti mají rády, když je obrázek hodně barevný, pokud mají špatné pastelky, barvy jsou nejasné a děti pak pro lepší výsledek na pomůcku tlačí, to se pak velmi komplikovaně odučuje (Šplíchal, 2016).

Existují také trojhranné tužky, které mají po celé délce připravené zářezy. Dítěti mají poskytnout maximální komfort při nácvičku správného úchopu. V tomto případě je potřeba tužku vybírat obzvláště pečlivě, jelikož stejné tužky se vyrábí i pro praváky. Výřezy jsou ovšem přizpůsobené pro pravou ruku.

Pera

Doporučuje se, aby dítě vyzkoušelo více typů per. Může si pak jednoduše vybrat to, které mu bude vyhovovat tvarem, tloušťkou čáry a celkově bude jeho pohyb po papíře lehký a klouzavý (Healey, 2002).

Bombičková pera jsou výhodná v tom, že vyžadují jemný tah a dítěti příliš neumožní, aby na něj tlačilo. Z tohoto důvodu jsou vhodnou pomůckou, která dítě naučí psát lehce. Důležité je volit speciální rychleschnoucí náplň, díky které si dítě text nerozmazává. Pero pro leváky je anatomicky uzpůsobeno. Většinou nabízí i speciálně zbroušenou špičku, která zohledňuje jiný sklon, než pod kterým píšou žáci pravoručí. Toto je potřeba brát v potaz, pokud levák píše horním způsobem psaní, pak je tento hrot nevhodný. Musí mít ale pero, které je přesto tvarované do levé ruky nebo neutrální (Vodička, 2015).

Kromě klasických plnicích per existuje mnoho dalších druhů. Jedním z nejpoužívanějších je Tornado, které často i učitelé doporučují. Jsou žáci, kterým tento druh pera vyhovuje, jsou ale také děti, které tímto perem píšou méně úhledně, a proto je pro ně nevhodné. Neustále platí, že je třeba vždy zohlednit individuální potřeby a nepodléhat trendům, které vždy nemusí být vhodné pro daného leváka.

Pravítka

Speciální pravítko umožňuje rýsovat tak, že si levák nezakrývá vzestupnou stupnici. Čísla jsou uvedena zprava doleva. Takovéto pravítko je určeno zejména pro starší žáky, kteří už jej využívají na geometrii a usnadní jim práci v tom, že nemusí pravítko využívat z druhé strany, než je obvyklé. U menších dětí, které pravítko mají jako pomůcku k podtrhávání, se doporučuje to běžné. Je to dobré i z toho důvodu, aby si dítě fixovalo klasickou číselnou osu. Pravítko pro leváky by v tomto ohledu mohlo dítě mást (Šplíchal, 2016).

Ořezávátko

Pokud chce levák ořezávat levou rukou, je nucen při použití běžného ořezávátka, otáčet tužku směrem doprava, což je pro něj nepřírozené. Speciální ořezávátko pro leváky mají nůž umístěný na druhé straně (www.prolevaky.cz). Tím pádem může dítě držet tužku v levé ruce a ořezávat směrem doleva (od sebe), což je příjemnější a přirozenější. Je ale dobré, aby levák uměl používat i běžné ořezávátko, protože ne vždy bude mít levoruké dítě k dispozici speciální pomůcku.

Pracovní sešity

Učitelé i rodiče mají k dispozici už celkem početnou řadu pracovních sešitů a písanek určených pro leváky.

Jednou z ucelených řad pracovních sešitů je šestidílná sada nakladatelství Raabe s názvem KuliFerda a jeho svět (Vodička, 2015). Tyto sešity jsou určeny k procvičování dominantní levé ruky. Předpokládá se, že je levák bude používat v předškolním věku, ale jejich fragmenty mohou být přínosné i v raně školním období. Každý díl je zacílený na trochu jinou oblast. Obsahuje nejen cvičení s psací pomůckou, ale také konkrétní situace ze života a návrhy k jejich řešení. Kromě malování, kreslení a vystřihování jsou zde úkoly na práci

s knoflíky, činnosti upevňující základní hygienické návyky, úkoly zacílené na domácí práce, stolování atd. Všechny sešity této řady obsahují i metodiku pro rodiče (učitele).

Další dostupné pomůcky

Na trhu nalezneme také například kroužkové bloky pro leváky, které jsou svázané na pravé straně. Levákovi tedy kroužkové vázání nepřekáží (pokud nechává sudé strany prázdné). Stejného efektu ovšem docílíme, když si běžný blok obrátíme a budeme do něj psát odzadu dopředu. Existují však bloky, které kroužkové vázání nemají vůbec a pohyb levákovy ruky tedy nijak neomezují. V souvislosti s mladšími žáky a procvičováním grafomotoriky jsou vhodné i omalovánky pro levoruké děti, které mají předlohu umístěnou na pravé straně. Malý levák tak vybarvený obrázek vidí celou dobu a nemusí neustále zvedat ruku pro kontrolu.

Nepřeberné množství výrobků nejenom pro školní využití je možné pořídit přes internet nebo v kamenných obchodech (ty jsou v České republice pouze v Praze a Brně). Z českých internetových obchodů patří k nejnavštěvovanějším www.prolevaky.cz a www.obchodprolevaky.cz. Z těch zahraničních doporučuje Healeyová (2002) např. britské stránky www.anythingleft-handed.co.uk, které nabízí kromě zboží i cenné rady. Hermann – Josef Zoche uvádí příklad německé stránky www.lefthandcorner.wtal.de, kde je k dispozici i časopis určený pro leváky.

6 Shrnutí teoretické části

V úvodu teoretické části jsou terminologicky vymezeny pojmy lateralita a dominance. Definice laterality je rozšířena o druhy laterality a jejich specifikaci. S lateralitou velmi úzce souvisí její diagnostika, proto následuje shrnutí důležitosti včasné diagnostiky a seznámení s druhy a postupy vyšetření.

Po terminologickém úvodu jsou představeny přístupy k levorukým žákům a jejich vývoj. Zásahu na legalizaci psaní levou rukou měl Miloš Sovák, proto jsou popisovány jeho postoje, názory a doporučení ve vztahu k levákům včetně myšlenky zavedení tříd čistě pro žáky píšící levou rukou. Z poznatků Miloše Sováka vycházela Ladislava Křišťanová, v teoretické části jsou citována její doporučení týkající se diagnostiky laterality, sklonu písma a speciálních psacích potřeb. František Synek nepřišel s konkrétní metodikou psaní leváků, ale vydal knihu týkající se leváctví a úzce spolupracoval se Sovákem, jeho poznatky se teoretická část diplomové práce také zabývá a shrnuje je. Další možný přístup k levákům prezentoval Ivo Vodička, který obhájí dříve opovrhovaný horní způsob psaní, popsány jsou jeho argumenty a poznatky dokazující výhody „drápovitého“ úchopu. Ze zahraničních autorů je blíže představena Jane M. Healeyová, zejména v souvislosti s tematikou vstupu leváka do základního vzdělávání. V roce 2012 bylo do českých škol oficiálně zavedeno písmo Comenia Script, které leváctví ve svých metodikách zohledňuje, uvedena je jeho charakteristika a popis nácvičku, včetně názorů pedagogů.

Představeny jsou dostupné materiály a školení pro učitele, ale i širokou veřejnost. Jednotlivé tituly jsou analyzovány z hlediska obsahu a sledované oblasti. V závěru teoretické části jsou jmenovány nejčastěji používané pomůcky pro leváky. Je popsán jejich účel a případné výhody či nevýhody, kterými daná potřeba disponuje.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

1 Metodologie výzkumu

1.1 Vymezení cílů a výzkumných otázek

Leváctví je v dnešní době respektováno a veřejností zcela přijímáno. Způsoby psaní leváka a praváka však nejsou totožné, ani zrcadlově obrácené, proto je třeba, aby pedagogové s touto skutečností pracovali a při nácviu psaní dbali jistých zásad. Výzkum je rozdělen do tří částí. První se zabývá zmapováním informovanosti a míry proškolení pedagogů v oblasti metodiky psaní levou rukou. Druhá část blíže zkoumá přístupy jednotlivých českých pedagogů, včetně tří zahraničních. Třetí část nabízí aktuální pohled Iva Vodičky na metodiku psaní leváků, ale i praváků.

První část sleduje průměrný počet leváků v jedné třídě, seznámení pedagogů s metodikou psaní levou rukou v průběhu studia, následně během pedagogické praxe, pohled na správný způsob psaní levou rukou, pedagogův přehled o dostupných materiálech pro leváky a případný zájem o školení v oblasti výchovy leváků. **Cílem je zjistit informovanost pedagogů v oblasti práce se žáky píšícími levou rukou.**

Druhá část sleduje přístupy konkrétních pedagogů, jejich zkušenosti a postupy při práci s levorukými žáky. Pro možnost analýzy přístupu v ČR a v jiných zemích byli osloveni i pedagogové z USA, Kanady a Velké Británie. **Cílem rozhovorů je zjistit postupy učitelů v práci zejména s žáky prvního ročníku a analyzovat postupy uvedené v příručkách se skutečnou praxí.**

Během výzkumu byly mezi pedagogy zkoumány následující otázky:

- Jaké je průměrné procentuální zastoupení žáků leváků v jedné třídě?
- Převažuje ve třídách vyšší počet chlapců píšících levou rukou než dívek?
- Liší se poznatky o metodice a postřehy učitelů s dominancí levé horní končetiny od učitelů praváků?
- Liší se názory učitelů, kteří mají osobní zkušenost jako rodiče levorukého dítěte od názorů učitelů, kteří tuto zkušenost nemají?
- Jakou variantu psaní levou rukou učitelé preferují?
- Jaká doporučení učitelé nejčastěji uvádějí v souvislosti s žáky píšícími levou rukou?
- Jaké pomůcky učitelé nejčastěji doporučují žákům píšícím levou rukou a jaký jim připisují význam?

Třetí část je vedená formou rozhovoru s Ivem Vodičkou, který se deset let věnuje problematice leváctví. V posledních dvou letech se více zaměřil na metodiku psaní celkově. **Cílem je zjistit postoj k současné metodice psaní leváků autora knihy Nechte leváky drápat a školitele pedagogů v oblasti metodiky psaní levou rukou, získat a analyzovat data, která Vodička zaznamenal během svých výzkumů a bádání.** Dílčím cílem je rovněž na základě z rozhovoru získaných informací s kombinací poznatků dohledaných v literatuře navrhnout řešení, která by zajistila kvalitnější vzdělání pedagogů v tematice psaní levou rukou.

1.2 Metoda a organizace výzkumu

Informace pro první část výzkumného šetření byly získávány pomocí kvantitativně orientovaného výzkumu – **polostrukurovaného dotazníku**. Během výzkumu byly pedagogům položeny následující otázky:

- Jste sám/sama levákem?
- Máte sám/sama dítě, které je levákem?
- Kolik máte ve třídě nyní leváků?
- Byl/a jste během studia seznámen/a s metodikou psaní levou rukou (formou semináře, přednášky, apod.)?

- Absolvoval/a jste během své pedagogické praxe školení/seminář vysvětlující, jak pracovat s leváky?
- Sleduje se ve Vaší škole při zápisu do 1. třídy, zda se jedná o levoruké dítě?
- Který z vyobrazených úchopů ukazuje správný způsob psaní leváků?
- Na jakou stranu lavice posadíte leváka (z pohledu žáka)?
- Jaké pomůcky doporučujete pořídit rodičům leváků?
- Používáte speciální písanky pro leváky?
- Uvítali byste školení metodiky psaní levou rukou a celkově poučení o práci s levorukými žáky?
- Jaké jsou Vaše postupy/rady/tipy/doporučení, které se Vám osvědčily v průběhu pedagogické praxe, co se přístupu k levákům týče?

Ve spolupráci s řediteli a učiteli jednotlivých škol byl dotazník vyplněn 82 pedagogy z 10 základních škol. Cíleně byly vybrány základní školy různého charakteru – soukromá s malým počtem žáků, s bilingvním vzděláváním, mimopražská a dále běžné státní školy s velkou kapacitou žáků.

Pro možnost porovnání odpovědí pedagogů základních škol dle délky praxe a zkušeností, byli učitelé rozděleni do čtyř skupin - 0 až 3 roky praxe, 4 až 10 let praxe, 11 – 20 let praxe, 21 a více let praxe. Cílem je zjistit, zda jsou pedagogové s kratší praxí více proškolení během studia na pedagogických fakultách, či mají vzdělání v oblasti metodiky psaní levou rukou srovnatelné s učiteli s dlouholetou praxí. Do výzkumu se zapojilo celkem 21 pedagogů s 0 až 3 roky praxe, 19 pedagogů se 4 až 10 lety praxe, 12 pedagogů s 11 – 20 roky praxe a 30 pedagogů s 21 a více lety praxe.

Výzkum prostřednictvím dotazníků byl také využit k zmapování aktuálního průměrného počtu leváků. Pedagogové udávali počet žáků ve třídě, dále konkrétní počet leváků a z této sumy ještě počet chlapců. Z internetových a knižních zdrojů vychází, že je poslední ověřený záznam o průzkumu průměrného počtu leváků v populaci zaznamenán roku 2016 (www.levactvi.cz) udávající procentuální výskyt leváků kolem 10 %. Cílem bylo udání co nejpřesnějšího počtu levorukých žáků a potvrdit, či vyvrátit teorii, že chlapců leváků je více než děvčat. Kalkulováno bylo s výzkumným vzorkem 1804 žáků.

Druhá část výzkumu byla prováděna kvalitativním šetřením prostřednictvím **polostruktuovaného rozhovoru** s deseti učitelkami. Během rozhovorů byly pedagožkám položeny následující otázky:

- Jaká je délka Vaší praxe?
- Vzpomenete si, kolik leváků jste měla ve třídě nejvíce?
- Jste sama levačkou, či máte nějakou zkušenost s leváky z rodiny? (*Pokud ano, myslíte si, že to ovlivnilo Váš přístup k levákům ve třídě?*)
- Seznamovala jste se někdy blíže s metodikou psaní leváků? *Byla pro Vás srozumitelná? Postupujete podle ní?*
- Jaké zásady se Vám vybaví, když se řekne „psaní levou rukou“?
- Který z těchto způsobů psaní ve svých třídách pozorujete nejčastěji?
- Snažila jste se zmíněný způsob nějak opravovat?
- Cítíte potřebu se leváky speciálně zabývat ve srovnání s jinými skupinami žáků (dys-, ADHD, apod...)?
- Ve kterém období po vstupu do školy potřebuje podle Vás malý levák největší pomoc?
- Jeví se Vám leváci jako problémoví žáci, nebo postupně sžíváním se s pravorukou většinou jejich obtíže spojené s leváctvím ustupují?
- Myslíte si, že jsou pomůcky pro leváky pro ně důležité? Měli by je žáci používat trvale, nebo jen dočasně (při nácvičku psaní)?

Jednalo se o pedagožky, které učí zejména v prvních a druhých třídách základních škol a mají tedy s cíleným rozvojem grafomotoriky a nácvikem psaní praktické zkušenosti. Pro výzkum byly oslovené tři zahraniční pedagožky z důvodu možnosti porovnání vedení levorukých žáků v České republice, USA, Kanadě a Anglii. Rozhovory probíhaly individuálně, každá pedagožka byla předem obeznámena s tematikou výzkumu. Cíleně byly vybrány učitelky bez jakékoli zkušenosti s leváky z rodiny, s blízkými příbuznými leváky a kantorky, které jsou samy levačkami. Otázky sloužily k průzkumu konkrétních postupů, názorů, doporučení učitelek a navrnutí opatření, která by vedla ke zvýšení informovanosti pedagogů v oblasti metodiky psaní levou rukou.

Pro třetí část výzkumu byl rovněž zvolen **polostrukturovaný rozhovor** s autorem knihy *Nechte leváky drápat* (2015) Ivem Vodičkou. Jednou ze sledovaných problematik v diplomové práci je míra vyškolenosti a informovanosti pedagogů prvního stupně základních škol. Vodička vede semináře určené právě této cílové skupině. Cílem rozhovoru je zjistit, jakou formou je školení prováděno, na co se zaměřuje, jaké nejčastější dotazy pedagogové kladou a na základě těchto informací navrhnout efektivní způsob proškolení učitelů.

2 Analýza dat o informovanosti pedagogů

Průběh výzkumu

V první fázi distribuce dotazníků byli osloveni ředitelé škol s prosbou o předání dokumentu k vyplnění učitelům prvního stupně. Návratnost byla velmi nízká, proto byli požádáni o pomoc konkrétní učitelé. Ti se ochotně zapojili do distribuce dotazníků v tištěné podobě kolegům na svých školách. Druhá fáze distribuce dotazníků byla tedy úspěšnější. Data pro výzkum poskytlo 82 učitelů 1. stupně základních škol.

Výzkum proběhl na Základní škole Petřiny – jih, Praha 6 (dotazník vyplnilo 10 pedagogů), Základní škole Tábořská, Praha 4 (dotazník vyplnilo 10 pedagogů), Základní škole Hanspaulka, Praha 6 (dotazník vyplnilo 6 pedagogů), Základní škole Donovalská, Praha 11 (dotazník vyplnilo 14 pedagogů), Základní škole Antonína Čermáka, Praha 6 (dotazník vyplnilo 5 pedagogů), Základní škole Bělohorská, Praha 6 (dotazník vyplnilo 6 pedagogů), Základní škole Navis, Dobřejovice (dotazník vyplnilo 5 pedagogů), Základní škole genpor. Františka Peřiny, Praha 17 (dotazník vyplnilo 6 pedagogů), Základní škole Ratibořická, Praha 9 (dotazník vyplnilo 10 pedagogů) a Základní škole Dobrovice (dotazník vyplnilo 10 pedagogů).

Všechny dotazníky byly vyplněny psanou formou (ručně), elektronická distribuce dotazníků neproběhla. Z důvodu přehlednosti a následného získání konkrétních dat byly otázky převážně strukturované s možností zaškrtnutí jedné volby. V závěru dotazníku byla položena otevřená otázka umožňující pedagogovi případně doplnit informace, které předcházející otázky neobsahovaly. Možnosti udání konkrétních postupů/radů/tipů/doporučení využilo 33 pedagogů z 82 dotázaných (40,2 %).

Počet leváků ve třídě

Kvalitativní dotazník sloužil rovněž ke zjištění aktuálního průměrného počtu žáků leváků v jedné třídě. Učitel kroužkoval počet leváků ve své třídě (k vyznačení sloužila číselná škála od 0 do 10) a následně konkretizoval počet chlapců leváků a celkový počet žáků.

Udávaný počet dětí ve třídě se pohyboval mezi 9 až 30. Zaznamenáno bylo celkem 7 tříd z 82 bez žáka s dominancí levé ruky. Největší počet leváků ve třídě byl uveden 5 z celkových 24 žáků.

Ve dvou dotaznících bylo uvedeno, že respondent neví počet leváků ve třídě. Pro přehlednost jsou konečné výsledky uvedeny formou tabulky (Tabulka 1).

Tabulka 1: Výsledky počtu žáků leváků na jednotlivých školách zapojených do výzkumu. „Počet žáků“ udává celkové množství žáků ve třídách učitelů vyplňujících dotazník na dané škole.

Název školy	Celkový počet žáků	Počet leváků [procentuální vyjádření]	Počet chlapců leváků * [procentuální vyjádření]	Počet dívek levaček * [procentuální vyjádření]
ZŠ Petřiny-jih	205	25 [12,2 %]	14 [56,0 %]	11 [44,0 %]
ZŠ Tábořská	223	21 [9,4 %]	13 [61,9 %]	8 [38,1 %]
ZŠ Hanspaulka	150	11 [7,3 %]	7 [63,6 %]	4 [36,4 %]
ZŠ Donovalská	320	27 [8,4 %]	13 [48,1 %]	14 [51,9 %]
ZŠ Antonína Čermáka	108	7 [6,5 %]	6 [85,7 %]	1 [14,3 %]
ZŠ Bělohorská	125	9 [7,2 %]	6 [66,7 %]	3 [33,3 %]
ZŠ Navis	55	4 [7,3 %]	3 [75,0 %]	1 [25,0 %]
ZŠ genpor. F. Peřiny	140	11 [7,9 %]	5 [45,5 %]	6 [54,5 %]
ZŠ Ratibořická	241	17 [7,1 %]	10 [58,8 %]	7 [41,2 %]
ZŠ Dobrovice	237	24 [10,1 %]	12 [50,0 %]	12 [50,0 %]
Celkem	1804	156 [8,6 %]	89 [57,1 %]	67 [42,9 %]

*z celkového počtu leváků v dané ZŠ

Výzkum ukazuje, že se průměrný počet leváků pohybuje pod hranicí 10 %, která je uváděna v citovaných zdrojích. V případě tohoto šetření byl průměrný počet žáků leváků 8,6 %. Vzhledem k množství zkoumaného vzorku, lze tento výsledek považovat za relevantní. Dotazník měl také potvrdit, či vyvrátit udávaný vyšší počet chlapců leváků.

Ze šetření vyplynulo, že chlapců píšících levou rukou je skutečně nadpoloviční většina, dle provedeného výzkumu konkrétně 57,1 %.

Levák učitel

Dotazovaní uváděli, zda jsou sami leváky, přeucenými leváky, nebo praváky. Záměrem bylo zjistit, zda se poznatky o metodice a postřehy těchto učitelů s dominancí levé horní končetiny liší od postojů učitelů praváků. Ze vzorku 82 učitelů se jednalo o 5 leváků, 1 přeuceného leváka a 2 učitele uvádějící, že píše pravou rukou, ale dokáží dětem předepisovat na tabuli i levou (Přílohy 2, 3, 4).

Učitelka přeucená levačka v doporučeních uvádí: „*Z vlastní zkušenosti určitě nepřeučovat, tolerovat!!!*“ Bližší informace odůvodňující tento postoj bohužel chybí. Zároveň doplňuje: „*Během učení se mi ale hodilo, že umím psát bez problému oběma rukama. U leváků jsem tolerovala odchylky od předepsaného způsobu psaní, pokud dítě psalo čitelně.*“

Dva učitelé leváci uvádějí, že jejich leváctví určitě ovlivňuje jejich přístup k žákům stejné menšiny. Jedna učitelka popisuje negativní zkušenost ze svého dětství: „*...docházelo k diskriminaci při psaní, byla jsem nucena do držení, které mi bylo nepříjemné a nepsalo se mi tak vůbec dobře. Proto já teď volím zcela přirozený přístup a i u praváků si dávám pozor na to, aby se při psaní netrápili.*“

Z výsledků je vyvoditelné, že učitelé s dominancí levé ruky se dobře orientují v pomůckách pro leváky. Kromě nabídnutých možností (tužky a nůžky) doplňují také pero, rychleschnoucí bombičky, pravítko, ořezávátko. Všichni učitelé leváci uvádí, že by školení seznamující s metodikou psaní levou rukou uvítali.

Učitel rodičem leváka

Výzkum se také zaměřoval na rozlišení učitele bez zkušenosti s levákem z domova a učitelem, který je sám rodičem dítěte píšícího levou rukou. Celkem 6 dotazovaných (7,3 %) odpovědělo, že mají levoruké dítě. U těchto učitelů byly dále porovnávány odpovědi na otázky týkající se pomůcek a jejich osobní doporučení a zkušenosti s odpověďmi učitelů praváků bez přímé zkušenosti s dítětem levákem z domova.

Všichni učitelé – rodiče leváků, vyplnili otevřenou nepovinnou otázku, tvořili tedy více než šestinu respondentů reagujících na tento dotaz. Z toho lze usuzovat, že vzhledem

k bezprostřední zkušenosti s výchovou leváka, mají na to konto více postřehů, ze kterých může daný pedagog v praxi čerpat a případně je předávat dále svým kolegům.

V jedné z odpovědí učitele (rodiče leváka) zaznívá: „*Problémy s leváky nejsou, horší to je, když má dítě zkříženou laterální. To problém je. Leváctví samo o sobě беру jako přirozenou věc.*“ Tento učitel zároveň doporučuje využití speciálních pomůcek pro leváky, jakými jsou tužky, nůžky, rychleschnoucí pero a trojhranná násadka na tužku při nácviu psaní. Zkříženou laterální jako problém zmínili celkem 3 respondenti. Jeden z nich uvádí, že takoví jedinci jsou většinou žáci se speciálními poruchami a problémy mívají zejména dysgrafického rázu.

V případě odpovědí pedagogů-rodičů leváků nebyly dále pozorovány názory, které by se daly označit za přímo ovlivněné učitelovou zkušeností z rodiny.

Absolvování semináře během studia

Jedním z cílů práce je zmapovat míru proškolenosti pedagogů v oblasti metodiky psaní levou rukou, proto byli respondenti tázáni, zda během studia absolvovali seminář/přednášku, které by je seznamovaly s metodikou psaní levou rukou. Odpovědi jsou pro přehlednost zpracovány v tabulce níže (Tabulka 2).

Tabulka 2: Výsledky proškolenosti pedagogů v oblasti metodiky psaní levou rukou během studia s ohledem na délku jejich praxe.

Délka praxe	Počet dotazovaných [procentuální vyjádření]	Absolvovalo školení [procentuální vyjádření]	Neabsolvovalo školení [procentuální vyjádření]	Nepamatují si [procentuální vyjádření]
0 – 3 roky	21 [25,6 %]	15 [18,3 %]	2 [2,4 %]	4 [4,8 %]
4 – 10 let	19 [23,2 %]	8 [9,8 %]	7 [8,6 %]	4 [4,8 %]
11 – 20 let	12 [14,6 %]	3 [3,7 %]	7 [8,6 %]	2 [2,4 %]
21 a více let	30 [36,6 %]	12 [14,6 %]	11 [13,4 %]	7 [8,6 %]
Celkem	82 [100%]	38 [46,4 %]	27 [33 %]	17 [20,6 %]

Při předpokladu, že respondenti ukončili studium před zahájením vykonávání praxe, výsledky ukazují, že pedagogům studujícím v posledních třech letech, se na fakultách dostává informací týkajících se metodiky psaní levou rukou více než učitelům, kteří dokončili fakultu před 4 a více lety.

Celkově z dotazníkového šetření vyplývá, že během studia absolvovala (s jistotou řečeno) seminář/přednášku na sledované téma necelá polovina respondentů (46,4 %). Třetina pedagogů uvádí, že informací o výuce levorukých žáků se jim nedostalo (33 %) a pětina učitelů si na případné školení v rámci studia nevzpomíná (20,6 %).

Absolvování semináře během pedagogické praxe

V otázce proškolení je také velmi důležitým faktorem podpora a míra pobídky ze strany vedení školy. Jedna z otázek se tedy zaměřovala na určení procentuální proškolenosti učitelů během pedagogické praxe (Tabulka 3). Předpokladem bylo, že dotazovaní absolvovali školení/seminář v posledních letech, z toho důvodu nebyla nabídnuta možnost, že si na případnou účast na školení nevzpomínají.

Tabulka 3: Přehled výsledků zachycujících počet pedagogů absolvujících seminář/přednášku v průběhu studia.

Délka praxe	Počet dotazovaných	Absolvovalo školení [procentuální vyjádření]	Neabsolvovalo školení [procentuální vyjádření]
0 – 3 roky	21 [25,6 %]	3 [3,7 %]	18 [22,0 %]
4 – 10 let	19 [23,2 %]	2 [2,4 %]	17 [20,7 %]
11 – 20 let	12 [14,6 %]	1 [1,2 %]	11 [13,4 %]
21 a více let	30 [36,6 %]	8 [9,8 %]	22 [26,8 %]
Celkem	82 [100 %]	14 [17,1 %]	68 [82,9 %]

Z šetření vyplývá, že školení zaměřené na metodiku psaní levou rukou během praxe absolvovala necelá pětina respondentů (17,1 %). Největší podíl absolventů (26,8 %) je

mezi učiteli v kategorii s praxí 21 a více let, což je s největší pravděpodobností dáno právě výraznou délkou praxe.

Učiteli doporučované pomůcky pro leváky

Otázka zacílená na orientaci v pomůckách pro leváky byla koncipována tak, že učitel označil, zda rodičům: doporučuje pořídit tužky/nůžky/jiné pomůcky (konkretizované)/odkazy na webové stránky (konkretizované)/nic speciálního nedoporučuje. Cílem je zmapovat orientaci v dostupných pomůckách včetně těch, které učitel bez informovanosti v oblasti problematiky leváctví nemusí znát. Dotazování převážně uvádí více než jednu odpověď (Tabulka 4).

Tabulka 4: Učiteli uváděné doporučované pomůcky s udáním počtu pedagogů zmiňujících daný předmět/webovou stránku.

Celkový počet respondentů: 82	
Doporučené pomůcky/webové stránky	Počet pedagogů doporučujících tuto pomůcku [procentuální vyjádření]
Nůžky pro leváky	72 [88 %]
Tužky pro leváky	62 [76 %]
Rychleschnoucí pera	18 [22 %]
Pastelky	3 [4 %]
Trojhranná násadka	3 [4 %]
Pravítko	3 [4 %]
Ořezávátko	2 [2 %]
Nic nedoporučuji	8 [10 %]
www.levactvi.cz	4 [5 %]
www.jak-spravne-psat.cz	3 [4 %]

Celkem 56 pedagogů (68 %) vyznačuje v odpovědích jako doporučené pomůcky tužky i nůžky zároveň, 3 učitelé u nůžek uvádí poznámku, že je tato pomůcka prospěšná pouze v případě, kdy dítě levou rukou také stříhá - to nemusí být u levorukých dětí pravidlem. Nůžky jsou rovněž nejčastěji volenou pomůckou, doporučovala ji většina tázaných (88 %). Žádné speciální pomůcky nedoporučuje 8 pedagogů (10 %). Kromě daných možností (tužky, nůžky) více než pětina učitelů (22 %) doplňuje jako vhodnou pomůcku rychleschnoucí pero pro leváky, které zabraňuje rozmazání textu.

Kromě speciálních pomůcek byla také sledována míra používání písanek pro leváky. 2 pedagogové uvádí, že mají k dispozici písanky pro leváky, protože se žáci učí Comenia Script. Zbytek dotazovaných učitelů (80) využití speciálních písanek neguje. Není však jednoznačné, zda jsou písanky s předepsáním na pravém konci řádku počítány jako speciální písanky pro leváky. Jeden z pedagogů doplňuje, že z vlastní zkušenosti dětem levákům předepisuje slovo/písmeno (v případě absence v tištěné verzi) na konec řádku, aby měly stále přehled, co opisují a nezakrývaly si daný text pišící rukou.

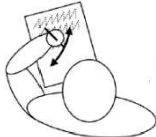
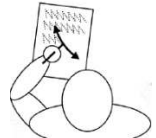
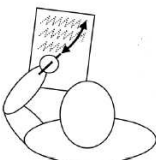
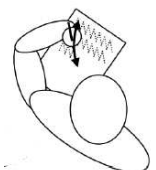
Správný způsob psaní leváků a zasedací pořádek

V jedné z otázek byly pedagogům nabídnuty čtyři obrázky znázorňující nejčastější způsoby psaní leváků (horní způsob psaní, dolní způsob s převráceným sklonem písma, dolní způsob psaní, zkřížená varianta). Učitelé označovali způsob, který považují za správný (Tabulka 5). Znázornění pomocí obrázků bylo zvoleno s ohledem na přesnost výsledků a zamezení případným nedorozuměním při vyplňování dotazníků. Terminologie nebyla uvedena z důvodu případného ovlivnění výsledků pramenícího ze špatného vykládání si termínu. Celkem 73 pedagogů označilo jedno znázornění způsobu, 8 pedagogů volilo více než jednu možnost, 1 pedagog otázku nezodpověděl.

Informovanost o správném usazení leváka a praváka vedle sebe zkoumala otázka, ve které učitel uváděl, jakým způsobem posadí leváka a praváka do jedné lavice. Pedagog měl na výběr ze tří možností (všechny uvedené z pohledu žáka) – levák vlevo, pravák vpravo/levák vpravo, pravák vlevo/neřeším to. Výsledky tohoto zkoumání jsou natolik jednoznačné, že není potřeba data zaznamenávat do grafické podoby. 79 dotazovaných uvádí variantu „*levák vlevo, pravák vpravo*“, tedy 96 %. 2 učitelé neřeší, jakým způsobem žáky posadí, 1 pedagog dle odpovědi usazuje leváka vpravo a praváka vlevo.

Z dat vyplývá, že učitelé si uvědomují důležitost usazení leváka a dopřávají levákovi i pravákovi dostatek prostoru pro organizaci jejich místa.

Tabulka 5: Výsledky šetření ukazující pedagogy uváděný správný způsob psaní leváků. Obr. 1 – horní způsob psaní, obr. 2 – dolní způsob s převráceným sklonem, obr. 3 – dolní způsob psaní, obr. 4 – zkřížená varianta.

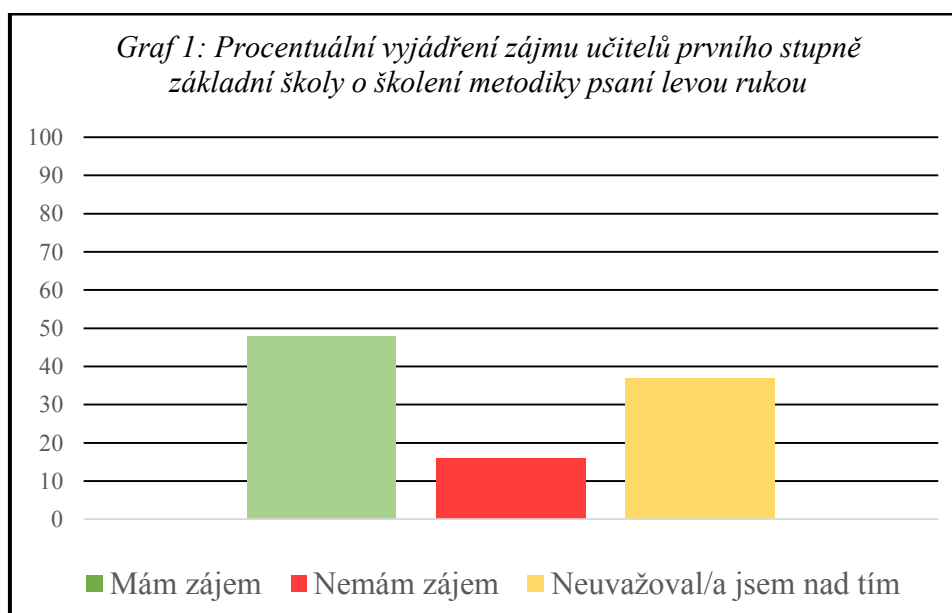
Celkový počet dotazovaných: 82 Otázku zodpovědělo: 81 (8 volilo dvě varianty)	
Vyobrazený způsob psaní leváků	Počet pedagogů volících danou variantu [procentuální vyjádření]
 obr. 1	23 [28 %]
 Obr. 2	11 [14 %]
 Obr. 3	51 [63 %]
 Obr. 4	2 [2 %]

Téměř dvě třetiny pedagogů (63 %) označují jako správnou variantu psaní levou rukou obrázek znázorňující dolní způsob psaní. Druhou nejčastěji zaznamenanou odpovědí je

horní způsob psaní (28 % respondentů) - 3 z 5 učitelů leváků volí právě tento způsob. Zbylí 2 učitelé leváci označují dolní způsob psaní za korektní. Dolní způsob s převráceným sklonem považuje za správný 11 dotázaných (14 %), zkříženou variantu jen 2 % pedagogů.

Zájem o školení metodiky psaní levou rukou ze strany pedagogů

Cílem šetření bylo prověřit, zda by pedagogové měli zájem o školení, které se zabývá metodikou psaní levou rukou a celkovým poučením o práci s žáky – leváky. Učitelé měli na výběr ze tří možností ano/ne/zatím jsem o tom neuvažoval/a (Graf 1).

Průzkum ukazuje, že téměř polovina pedagogů (48 %) má o takový typ školení zájem. Necelá šestina učitelů (16 %) by nabídku seznámení s metodikou psaní levou rukou odmítla, více než třetina respondentů (37 %) vyznačila možnost „zatím jsem o tom neuvažoval/a“. Poptávka ze strany učitelů může naznačovat, že pedagogové určité pochybnosti spojené s vedením levákům mají a na to konto by uvítali poskytnutí informací k dané problematice.

Doporučení učitelů týkající se přístupu k žákům – levákům

V otevřené otázce pedagogové uvádějí svá doporučení a postřehy, které vycházejí z jejich praxe. Své poznatky popisuje celkem 33 pedagogů z 82 dotázaných (40,2 %). Jedno z nejčastěji zaznamenaných doporučení souvisí se správným umístěním žáka ve třídě – posazení na levou stranu lavice (z pohledu žáka) a do řady blíže k oknům

(24 % respondentů). Dále učitelé kladou důraz na správnou volbu pomůcek – speciální rychleschnoucí pera a trojhranný program (15 % dotázaných). Používání pomůcek pro leváky komentuje jeden z pedagogů následovně: *„Díky pomůckám není potřeba speciální péče. Mám ale na paměti leváky ve třídě a hlídám si je při činnostech, které jsou pro ně náročnější a vyžadují mou asistenci.“*

Nadpoloviční většina komentářů respondentů (58 %) souvisí s návyky při psaní (držení tužky, náklon sešitu, sezení, sklon písma, způsob psaní). Doporučovány jsou: větší tolerance v postavení ruky než u praváků; celkově leváky nechat psát tak, jak jim to vyhovuje a je jim to pohodlné; dát levákům volnost při určení náklonu sešitu; při nácviku psaní zvolit individuální přístup; nastolit přiměřené tempo, při kterém levák stíhá bez problémů psát; nenutit dítěti tužku do pravé ruky; žákovi předepisovat i na pravý konec řádku; v případě již naučeného držení tužky dítě nepřeučovat (učitel to označil jako neefektivní a zbytečné trápení dítěte); činnosti ukazovat také levou rukou (zejména při nácviku nového písmene); na pero/tužku netlačit. Dva pedagogové upozorňují na případný drápovitý úchop, ke kterému by dle jejich názoru nemělo docházet. Tři pedagogové uvádějí, že psaní u leváků nevnímají jako žádný problém, naopak levoruké žáky považují za písáře s lepší úpravou psaného projevu, než mají praváci. Jeden pedagog je opačného názoru a upozorňuje na riziko horší úpravy textu a případnou nečitelnost psaného.

Mezi odpověďmi je také zmínka o důležitosti spolupráce učitele s rodiči: *„Učitel by měl rodičům poskytnout dostatek informací ohledně vedení leváka, protože už se mi taky stalo, že rodič dítě nutil do úplně nesmyslného držení tužky a bylo potřeba nejdříve poučit rodiče. Od té doby hned na prvních schůzkách dávám rodičům leváků přehled webových stránek, kde se píše o všem, co by měli vědět.“*

Kromě spolupráce s rodiči je zmíněna také důležitost komunikace se samotným levákem a kolektivem celkově: *„Dětem vysvětlím, že levoruké psaní není nemoc, a že vše je v pořádku.“* Za názor, že leváctví je naprosto přirozená věc, se staví celkem 6 pedagogů z 33 odpovídajících na otevřenou otázku (18 %).

2.1 Interpretace výsledků

Z výzkumného šetření vyplývá, že zhruba každé jedenácté dítě je levákem, přičemž chlapců je v této menšině více než dívek. Ve třídě se nejčastěji pohybuje počet dětí s dominancí levé ruky mezi dvěma až čtyřmi. Učitelé jsou si vědomi správného usazování leváků s pravákem do lavice tak, aby si navzájem při práci nepřekáželi a nenaráželi do sebe lokty.

Při volbě správného způsobu psaní více než polovina respondentů uvádí dolní způsob, tedy způsob, který vychází z postavení pravákové ruky. Učitelé pravděpodobně čerpají ze svých zkušeností z psaní pravou rukou a volí možnost, která znázorňuje v podstatě zrcadlově obrácený způsob jejich psaní. Z toho vyplývá, že by pedagogové měli být podrobněji seznámeni s možnými způsoby psaní žáků leváků a interpretací důvodů vysvětlujících, proč by měly být zmiňované způsoby učiteli přijímány. Podávat informace týkající se levorukého psaní by mohli učitelé, kteří jsou sami leváky. Dle dat získaných z dotazníků mají v této problematice všeobecně lepší přehled, především vychází z osobní zkušenosti umožňující jim odhlédnout od psaných pravidel, které nejsou často podloženy skutečností.

Výsledky šetření ukazují, že během studia je v oblasti metodiky psaní levou rukou proškolená necelá polovina pedagogů. Jsou-li odpovědi posuzovány s ohledem na délku praxe, ukazuje se, že v posledních letech je tematika leváctví na fakultách přednášena více, než tomu bylo v minulosti. S ohledem na správné vedení leváků, by se na vzdělávání pedagogů měli více zaměřit zaměstnavatelé, necelá pětina pedagogů totiž uvádí, že jim byly informace poskytnuty v průběhu pedagogické praxe. Zejména učitelé prvních a druhých tříd by měli být v oblasti metodiky psaní průběžně vzděláváni i s ohledem na změny trendů v psacích potřebách. Zájem o školení projevuje necelá polovina učitelů (48 %), z čehož lze usuzovat, že sami učitelé cítí potřebu se problematikou leváctví zabývat.

Z dostupných pomůcek učitelé nejčastěji doporučují rodičům leváků nůžky a tužky. Je třeba ale brát v potaz, že právě tyto dvě možnosti byly pedagogům přímo nabídnuty, případné další již učitelé vypisovali. Pětina pedagogů zmínila rychleschnoucí pero. Některé dotazníky prokazují, že se učitelé orientují i v internetových zdrojích. Jako jedna

z možností zvýšení informovanosti pedagogů se nabízí poskytnutí seznamu ověřených zdrojů, ze kterých učitelé mohou načerpat inspiraci a doporučení týkající se vedení leváků.

3 Analýza dat přístupu pedagogů k levorukým žákům

Rozhovory s jednotlivými pedagogy byly zařazeny z důvodu možnosti interpretace konkrétních postupů vycházejících z praxe s prací s leváky. Kladeny byly otázky rozvíjející informace získané během dotazníkového šetření. Smyslem rozhovorů je konkretizovat přístupy pedagogů, zjistit do jaké míry čerpají z metodik a příruček, jakými zásadami se řídí apod. Ze získaných dat dále stanovit efektivní způsob proškolení a předávání informací prvostupňovým pedagogům.

Výzkumný vzorek

O poskytnutí rozhovoru bylo požádáno 10 pedagogů s odlišnou délkou praxe, národností a zkušenostmi s leváky z rodiny. Šetření se zúčastnilo 7 tuzemských pedagogů a 3 zahraniční (z Kanady, USA a Anglie). Rozhovory probíhaly individuálně, v prostředí, které si zvolil dotazovaný. Průběh byl zaznamenáván na diktafon. Respondenti byli předem obeznámeni s tematikou rozhovoru, otázky však předem k dispozici neměli z důvodu zachování spontánnosti a dosažení co nejpřesnějších a okolím neovlivněných odpovědí.

Učitelka Klára

Paní učitelka Klára má 12letou pedagogickou praxi. Zaměřuje se převážně na první a druhou třídu základní školy, s nácvikem psaní má tedy bohaté zkušenosti. Aktuálně je třídní učitelkou druháků, mezi nimiž je 5 leváků. Více leváků než má nyní, dříve nezaznamenala. Děti učí písmo Comenia Script, z něhož absolvovala školení. Přímou zkušenost s leváky z domova nemá, sama píše pravou rukou.

Učitelka Lenka

Během 24 let praxe doposud učila zejména první a druhou třídu základní školy, výjimečně pokračovala i do třídy třetí. Ve školním roce 2016/2017 vede první třídu, děti se učí psát podle metodiky Comenia Script. Lenka učí tento druh písma prvním rokem, v září 2016 proto absolvovala školení zabývající se výukou Comenie Script. Ve třídě doposud nezaznamenala více než 4 leváky. Jedná se o pravačku, její matka je přeúčenou levačkou, sestra píše levou rukou. Tato skutečnost její přístup k levákům ovlivnila, dle svých slov dokáže určit, které činnosti jsou pro leváky složitější a případně je přizpůsobit, ulehčit.

Učitelka Blanka

V aktuálním školním roce 2016/2017 je třídní učitelkou druháků, učí 27. rokem. Stejně jako paní učitelky Lenka a Klára má zkušenosti zejména s první a druhou třídou základní školy. Počet leváků se v jejích třídách pohybuje okolo dvou až tří, větší počet v jednom roce nezaznamenala. Blanka má v rodině neteř píšící levou rukou, nepřipouští, že by ji tato skutečnost jakkoli v její pedagogické praxi ovlivnila. Sama píše pravou rukou.

Učitelka Gabriela

Je čerstvou absolventkou pedagogické fakulty. Ve školním roce 2016/2017 zahájila svou pedagogickou kariéru, vede první třídu základní školy. Ve třídě má dva leváky, jednu dívku a jednoho chlapce. Teta paní učitelky Gabriely je přeučenu levačkou, umí psát krasopisně oběma rukama, ze zvyku však upřednostňuje ruku pravou. Zkušenost z rodiny paní učitelku neovlivnila v přístupu k jejím žákům, sama je pravačka (Příloha 5).

Učitelka Irena

Aktuálně je učitelkou ve čtvrté třídě základní školy. Děti vede od druhé třídy, učí třetím rokem. V současné třídě má čtyři leváky, jelikož se jedná o její první třídu, s jiným počtem se zatím nesešla. Sama píše pravou rukou a vyhraněného leváka v rodině nemá. Její manžel je však ambidexter - k většině manuálních činností používá levou rukou, píše pravou. Paní učitelka uvádí, že ji tato skutečnost nijak speciálně neovlivnila, ale uvědomuje si, že je k levákům tolerantnější, co se týče psaní.

Učitelka Jitka

Z dotazovaných pedagogů je paní učitelka Jitka nejzkušenější, má 37 let praxe. Ve školním roce 2016/2017 vede pátou třídu základní školy, v příštím školním roce bude třídní učitelkou v první třídě. Nevzpomíná si na všechny svoje třídy, ale jako nejvyšší počet leváků v kolektivu dětí uvádí čtyři. Ačkoli je sama pravačkou, má přímou zkušenost s levorukostí z rodiny vzhledem k leváctví jejího bratra. Přístup k levákům tato skutečnost značně ovlivnila, vnímá situace, se kterými se musí leváci v pravorukém světě vyrovnat (Příloha 6).

Učitelka Eva

Ve školním roce 2016/2017 je učitelkou ve druhé třídě základní školy. Žáky vede od první třídy, stala se jejich třídní učitelkou hned po absolvování pedagogické fakulty. Momentálně má v kolektivu dětí 2 leváky. Sama píše levou rukou – horním způsobem. Vzhledem k této skutečnosti jí vedení levorukých nečiní problém, přistupuje k nim přirozeně, toleruje tzv. drápovitý úchop, jelikož jí samotné tento způsob psaní vyhovuje.

Učitelka Sara

Učitelka Sara pochází z Anglie, v České republice působí jako učitelka ve druhé třídě základní školy s bilingvním zaměřením. Učí třetím rokem, v naší zemi prvním. V Anglii zaznamenala v kolektivu žáků maximální počet leváků 3, zde jich má 5. Pro levoruké děti má pochopení, uvědomuje si, že některé činnosti jsou pro ně náročnější než pro jedince píšící pravou rukou (stříhání, psaní), sama je také levačkou (Příloha 7).

Učitelka Mackenzie

Tři roky působila jako učitelka v USA, ve školním roce 2016/2017 je učitelkou první třídy základní školy s bilingvním programem v České republice. Ve třídě se nesetkala s více než třemi leváky. Sama píše pravou rukou, přímou zkušenost z rodiny nemá, vyrůstala však s levorukou kamarádkou, díky které zjistila, jaké množství předmětů je vyráběno tak, aby vyhovovalo pravorukému spotřebiteli.

Učitelka Rebekah

Kanadská učitelka se 4letou praxí učí druhým rokem v České republice, aktuálně ve čtvrté třídě základní školy s bilingvní výukou, zkušenost má však i s třídou první. Nejvyšší počet leváků ve třídě uvádí čtyři. Z rodiny má přímou zkušenost díky své matce levačce. Sama Rebekah píše pravou rukou a nemyslí si, že by ji leváctví matky v přístupu k žákům výrazněji ovlivnilo.

Jednotlivé rozhovory byly přepsány, popřípadě přeloženy do českého jazyka. Při zpracování výsledků bylo vycházeno ze Švaříčka a Šedové (2007, s. 229): „...provedeme otevřené kódování veškerého materiálu, ale další analytický postup držíme v rámci jednotlivých případů. Tematické kódování se hodí především v případě, kdy je cílem výzkumu popsat, jak jsou sociálně distribuovány různé pohledy na určitý jev.“ Následně byly určeny kategorie obsahující informace ke zkoumanému tématu. Nebyla prováděna analýza otázek odděleně vzhledem ke skutečnosti, že se dotazovaní pedagogové vyjadřovali k určitým jevům u více otázek. Pro sumarizaci výroků učitelů bylo tedy schůdnější zvolit variantu řazení dle kategorií.

Kategorie: Zkušenosti s leváctvím z rodiny

Sledována byla míra ovlivnění pedagoga v případě, že je sám levákem nebo má zkušenost s leváctvím z rodiny. Není pravidlem, že by leváctví člena rodiny mělo vliv na přístup pedagoga k levorukým žákům. Učitelka Rebekah uvádí: „*Sama levou nepíšu, ale moje matka ano. Nemyslím si, že by mě to ovlivnilo.*“ Zkušenost s leváctvím v rodině má také učitelka Blanka, která levorukost neteře komentuje slovy: „*My se moc často nevidáme, maximálně tak čtyřikrát do roka, takže si nemyslím, že by mě to nějak ovlivnilo...ale vždycky když tam přijedeme, ukazuje mi sešity a má teda krásnou úpravu.*“

V případě, že členové rodiny spolu sdílí nebo sdíleli domácnost, je větší pravděpodobnost, že přístup pedagogů k levákům je touto zkušeností ovlivněn. Učitelka Lenka komentuje leváctví sestry: „*Paní učitelka chtěla sestru přeučovat. Matka byla ale přeučanou levačkou, a byla zásadně proti, protože věděla, že to prostě není správně. Protože se to doma hodně řešilo, dost jsem pak na leváky na začátku praxe myslela...aby psali tak, jak jim je to příjemný.*“

S nechtěným přeučováním sourozence se setkala i paní učitelka Jitka, která i díky této zkušenosti na leváky nahlíží jako na žáky, kteří si v určitých činnostech zaslouží úlevy: „*Můj bratr je levák. Celkem si s tím užil. Nastupoval do první třídy v roce 1977 a měl takovou zásadovou paní učitelku. Ta se ze začátku snažila, aby psal pravou rukou. Rodiče ovšem byli zásadně proti, a tak naštěstí bylo bratrovi dovoleno psát levou. Pamatuji si ale, že měl vždycky problém se stříháním, v té době ještě nůžky pro leváky vůbec nebyly...Samozřejmě mě to velmi ovlivnilo, jsem tolerantní při některých činnostech,*

zejména při pracovních činnostech jim dávám více času. Vnímám to tak, že leváci to skutečně mají složitější a v určitých momentech jim musí být umožněno dělat věci jinak, než je předepsáno pro praváky.“

Tolerance a pochopení pro leváky v rozhovorech zaznívá od více učitelů. Připouští, že zejména při psaní je třeba leváctví brát v potaz. Učitelka Irena má v blízké rodině ambidextra: *„Nemyslím si, že by mě to přímo ovlivnilo. Určitě jsem k levákům ale tolerantnější, co se týče psaní. Neřeším tolik úpravu, vůbec ne, když je text rozmazaný, za to prostě nemůže.“* Slovo „tolerance“ zaznívá i v rozhovoru s učitelkou Mackenzie. Pedagožka původem z USA nemá přímou zkušenost s leváctvím z rodiny, ale vyrůstala s kamarádkou levačkou, *„která mluvila o tom, jak je pro leváka složité používat některé věci, třeba blok nebo nůžky. Na střední škole jsme měli židle s přidělaným stolem, tam se jí taky strašně špatně psalo. Toleruju, když nesedí úplně ukázkově, snažím se věci ukazovat i levou rukou, aby se levák necítil znevýhodněně.“*

Učitel, který je sám levákem, bývá touto skutečností logicky ovlivněn. Z rozhovorů se dvěma učitelkami levačkami je patrné, že vlastní zkušenost jim dává možnost určit, které činnosti jsou pro leváky složitější a vyžadují tedy pozornost a případnou asistenci učitele. Sara shrnuje svoje poznatky: *„To, že jsem levačka, ovlivnilo můj postoj k levákům v tom smyslu, že si uvědomuju a chápu, jaké věci jsou pro leváky složitější. Používání nůžek, psaní. Pamatuji si, že mi jako dítěti, někdy vadilo, že na text nevidím a musím ruku různě stáčet tak, abych ji nemusela pořád zvedat.“*

Kategorie: Znalost metodik psaní leváků a dodržované zásady v praxi

Jedním ze zkoumaných aspektů souvisejícím s přístupem pedagogů k levákům byla znalost metodiky psaní levou rukou. Konkrétně bylo zjišťováno, zda se daní učitelé v minulosti blíže seznamovali s metodikou psaní levou rukou, v případě kladné odpovědi, zda pro ně metodika byla srozumitelná a zda podle ní postupují, či z ní nějakým způsobem čerpají. Z rozhovorů vychází, že znalost metodiky levorukého psaní je velmi nízká a učitelé si případné informace dohledávají sami. Učitelka Klára na otázku, zda byla seznámena s metodikou psaní leváku, odpovídá: *„Nikdo mě o tom nikdy neučil. Přečetla jsem si pár článků na internetu hlavně o potřebách pro leváky, protože se mě na to ptali rodiče. Jinak postupuju podle toho, co mi radí intuice.“*

O seznámení se s metodikou psaní levou rukou se zmiňují čtyři učitelky, tři tuzemské a jedna zahraniční. Učitelka Gabriela zmiňuje podávání informací během studia na pedagogické fakultě: „*Na vysoké škole nám o psaní levou rukou říkali... Srozumitelné to bylo, ale vzhledem k tomu, že šlo pouze asi o dva semináře, si nemyslím, že jsme se dozvěděli, jak s leváky pracovat.*“ Jistou formu předávání informací týkající se psaní leváků zmiňuje i učitelka Rebekah: „*Sama jsem metodiku psaní levou rukou nestudovala, ale pamatuji si, že to bylo zmíněno během mého studia na Univerzitě v Ottawě.*“

Učitelka Lenka vzpomíná, že na univerzitě byla s metodikou psaní levou rukou seznámena, podotýká, že velmi okrajově. Tehdy ji také ovlivňovala bezprostřední zkušenost s leváctvím z rodiny (sestra levačka), poznatky z praxe ji následovně usvědčovaly, že skutečnost je jiná, než jí bylo přednášeno. „*Na fakultě nám jen řekli, že levák je obrácený pravák. Metodiku jsem se dozvěděla až na kurzu psaní, kde jsme to řešili i přímo s levákem. Tam mi bylo potvrzeno, co jsem znala z domova a z praxe, že levák prostě není zrcadlový obraz praváka.*“

Pedagožky s dlouholetou praxí byly celkově velice sdílné a odpovědi ukazují, že učitelky v průběhu praxe samy cítily potřebu se v této oblasti informovat. Blanka učící 27. rokem potvrzuje: „*Vyhledávala jsem si doporučení, co se má s dětma dělat, jak k nim přistupovat. Školu jsem si dodělávala teď, tam nám bylo něco málo řečeno. Taky o následcích, které může mít přeúčování.*“ Jitka s 37letou praxí popisuje, jak se postupně, zejména svou iniciativou, dostávala k informacím: „*I vzhledem ke zkušenostem s bratrem jsem si přečetla příručku od pana Sováka. Pamatuji si, že to bylo v 80. letech, kdy se více začalo mluvit o dysporuchách a lateralitě celkově. Tenkrát jsem šla i na první školení, které se týkalo právě této tematiky. Víím, že na tom školení nám bylo doporučeno přečíst si něco od Sováka a Matějčka.*“

Se znalostí metodiky psaní leváků do značné míry souvisí dodržování určitých zásad při výuce leváků. Jedna z otázek se zaměřovala právě na zmapování pedagogů nejčastěji dodržovaných zásad. Nejčastěji zaznívalo usazení leváků na správnou stranu lavice. Učitelka Eva konkretizuje: „*Při přesazování pamatuju na to, aby levák seděl vlevo, pravák vpravo.*“ Učitelka Gabriela potvrzuje: „*Určitě správné sezení v lavici, takže levák vlevo, pravák vpravo nebo taky dva leváci vedle sebe.*“ Učitelka Jitka rovněž zmiňuje důležitost

správného usazení ve spojitosti s komfortem žáků: „*Děti by neměly sedět tak, aby do sebe narážely.*“ Kantorka Irena své tvrzení doplňuje ještě o doporučení umístění žáka: „*Leváka spíše posadím k oknu. Samozřejmě na levou stranu lavice.*“ Zahraniční pedagožky k otázce týkající se zásad při práci s leváky žádné konkrétní zásady nejmenovaly. Rebekah komentuje: „*O psaní leváků toho vlastně moc nevím, ale zdá se, že je stejně jako psaní praváků.*“

Další zmiňovaná zásada souvisí s držetím tužky. Pedagogové se převážně shodují na správném držení psací potřeby – tzv. špetkovitý úchop. Při rozhovorech přímo tento termín nezaznívá, ale učitelé ho při zmiňování zásad naznačovali rukou ve vzduchu. Učitelka Eva uvádí: „*Jakožto sama levačka dětem neurčuju způsob psaní, protože to by si mělo dítě najít samo, ale držení tužky opravuji. Vzdám to, pokud vidím, že to nikam nevede.*“ Pedagogové jsou si vědomi hygienických zásad při psaní, někteří ale zmiňují, že v případě leváků je třeba jistých ústupků. Učitelka Lenka popisuje: „*Sleduji, jak dítě drží psací náčiní a taky jeho postavení ruky. Nevadí mi ale, když levák tak trochu škrábe.*“ Učitelka Jitka také zastává názor, že není nutné stoprocentně dbát na předpisový způsob psaní: „*Je třeba větší benevolence při hledání polohy, sklonu sešitu. Na úchop se snažím dbát, ale jako zas tak to neřeším, když má dítě čitelnou úpravu a vidím, že je mu to pohodlné a kdoví jak se u toho nekroutí.*“

Pedagogové se dále shodují, že již zafixované držení psacího náčiní, nemá příliš velký smysl opravovat. Zejména ve vyšších ročnících už zásady psaní nejsou tím, čím se učitel zabývá. Jitka (aktuálně třídní učitelka 5. ročníku základní školy) hovoří z nabytých zkušeností: „*Zrovna v té páté třídě už má každý svůj styl a nemá smysl to jakkoli upravovat. V první třídě hodně dbám na úchop, ale jinak se snažím dávat volnost.*“

Učitelkám byly ukázány obrázky způsobů psaní leváků (Příloha 1), následně byly pedagožky tázány, s jakým ze způsobů se ve třídě setkávají nejčastěji. Na základě odpovědi bylo dále zkoumáno, zda se daná učitelka snažila zmíněný nebo případně jiný z vyobrazených způsobů jakkoli opravovat.

Všechny dotazované určují jako nejčastěji pozorovaný horní způsob psaní. Učitelka Irena charakterizuje: „*První nebo čtvrtý způsob (horní způsob psaní/ zkřížená varianta). Určitě mají ruku nad řádkem, ale polohou papíru si nejsem jistá.*“ Kromě horního způsobu také

učitelé označují dolní způsob psaní jako častý, jedním z nich byla i učitelka Klára: „*Vybavuju si jedničku (horní způsob psaní), píšou nad řádkem, aby si to nemazali. Jedno dítě mi teď ale určitě píše tím, co je vidět na trojce (dolní způsob psaní), nemá ani moc loket na stole při tom. Právě proto jsem si toho všimla, že je to takový nezvyk, jak se moc neroztahuje.*“

Opravování nějakého ze způsobu učitelky převážně negovaly. Učitelka Lenka konkretizuje: „*Pokud se mu (dítěti) psalo pohodlně, tak jsem to neměnila, nijak neopravovala. I třeba náklon sešitu neřeším. Letos vůbec, protože mám Comenia Script, tam mají děti celou první třídu sešit rovně, až ve druhé si ho začnou naklánět.*“ Případná doporučení se podle učitelky Gabriely týkají úchopu. Na otázku, zda se snažila horní způsob psaní, jež označila za nejčastější, nějak opravovat, uvádí: „*Nesnažila, jen když drží špatně tužku. Ale tak to i u praváků.*“

Občasné opravování způsobu psaní připouští učitelka Blanka: „*Pokud má již hodně vyvrácenou ruku seshora, tak se tomu snažím zamezit.*“ Vzhledem k odpovědi, která si žádala upřesnění, byla tato pedagožka ještě otázaná, z jakého důvodu tak činí. Učitelka Blanka dodává: „*No...prostě mi to přijde už takový nepřírozený, že to prostě není zdravé a celé tělo má kvůli tomu tak divně zkroucený.*“ Na správné sezení při psaní myslí i učitelka Jitka a uvádí konkrétní případ z praxe, jak se snaží přecházet nezdravému způsobu sezení: „*Opravování způsobu psaní určitě ne. Já spíš dbám na to, aby děti u psaní seděly rovně, o polohu papíru a ruky už se tolik nezajímám. S dětmi mám i domluvený takový signál. Jakmile se při psaní zvednu od katedry a stoupnu si k první lavici, tak ony už se automaticky narovnávají, protože vědí, že mezi nimi začnu chodit a kontrolovat rovná záda.*“

Kategorie: Důležitost pomůcek pro leváky

Během osobních rozhovorů bylo také zkoumáno, jak pedagogové vnímají pomůcky pro leváky, zda jsou podle nich přínosné nebo mohou žáci s dominantní levou rukou používat běžné náčiní bez speciálních úprav. Navazující otázka se zaměřovala na dobu, po kterou by dítě mělo pomůcku používat, zda pouze při nácvičku psaní, nebo po celou dobu školní docházky.

Respondenti se shodují, že pomůcky jsou důležitou součástí výuky leváků a v některých případech jsou to sami pedagogové, kdo pomáhají rodičům s výběrem a doporučeními. Učitelka Jitka na otázku, zda jsou pomůcky pro leváky důležité, reaguje: „*Samozřejmě. Zejména při nácviu písma. Zásadně doporučuji trojhranné tužky a pastelky.*“ Tato učitelka také podotýká, že právě pomůcky dětem ulehčují začlenění do pravoruké společnosti a mají díky nim adaptaci jednodušší: „*S přibývajícimi pomůckami ustupují veškeré obtíže. Také rodiče jsou více informovaní, protože si sami můžou koupit příručku. U zápisu dostanou informace. Velmi pomáhá, že je leváctví všeobecně pozitivně přijímáno, ne jako v minulosti, kdy to byl strašnej problém.*“

Učitelka Sara čerpá ze svých vlastních zkušeností (je levačkou) a některé pomůcky považuje za nepostradatelnou součást levákovy výbavy: „*Rozhodně nůžky! V Anglii jsou nůžky, které jsou speciálně tvarované pro praváky a kvůli tomu je pro leváka takřka nemožné, je použít. Nejsem si jistá, jestli podobný typ nůžek máte i tady v ČR, ale ty jsou prostě otřesné.*“ Nůžky jako nutnou potřebu dále zmiňují učitelky Lenka, Rebekah, Eva a Klára.

Pedagožka Irena odůvodňuje využití pomůcek: „*Ulehčuje jim to práci. U mě ve třídě děti používají nůžky a pera od Stabila přímo pro leváky.*“ Učitelka Blanka také odkazuje na využívání speciálních psacích pomůcek pro leváky: „*Jsou důležité. Včetně bombiček, které se dělají speciální nemazací. To jsem mimochodem zjistila jednou náhodně v papírnictví. Prvnáci ode mě dostávají k Mikuláši pero, kupovala jsem bombičky pro všechny a prodavačka se mě ptala, jestli chci i ty rychleschnoucí. Takže od té doby vím, že mám levákům doporučovat tyhle speciální. Dál jsou dobré nůžky, násadky na pera a tužky.*“

Délku používání pomůcek komentuje učitelka Jitka s ohledem na ročník základní školy, ve kterém žák zrovna je: „*Postupně už si samy děti řeknou, co jim je příjemné a násadky či trojhranné tužky už určitě později používat nemusí. Celkově bývá pro leváky psaní v první až třetí třídě náročnější. V těchto letech jsou určitě pomůcky důležité. Ve čtvrté a páté třídě už se to vyrovnává.*“ Podobně smýšlí i pedagožka Irena, která považuje nemazací pero za trvalou pomůcku, „*ale trojhranné tužky a pastelky jsou opodstatnitelné pouze při nácviu, pak dost ztrácí význam.*“ Učitelka Gabriela generalizuje a zamýšlí se nad skutečností, že levák vyrůstá v pravoruce orientovaném světě: „*Já bych jim to nechala trvale...ale je*

vlastně fakt, že by děti měly umět používat i pomůcky pro praváky, protože třeba nemusí mít vždycky k dispozici nůžky pro leváky.“ Výrok učitelky Kláry je srovnatelný s úsudkem Gabriely: *„Nevídím důvod, proč by levákům nemělo být umožněno ty pomůcky používat, když chtějí, tak v tom nevidím problém. Jednou se mi ale stalo, že dítě pravák půjčovalo nůžky dítěti levákovi a to s nima nebylo vůbec schopné stříhat. Nevím, jestli jsou nůžky neutrální, že je může používat i pravák, i levák.“*

Dotazovaní pedagogové se shodují na tom, že speciální pomůcky pro leváky jsou důležité. Rozhodnutí, zda je bude dítě používat i ve vyšších ročnících by mělo být ponecháno na něm. Téma nůžek je svým způsobem sporné z toho důvodu, že je třeba dítěti umožnit stříhání jeho dominantní rukou, zároveň si ale někteří pedagogové uvědomují, že je v naší společnosti nepraktické umět stříhat pouze levou horní končetinou.

Kategorie: Podpora leváka ze strany učitele

Učitel je jednou z dospělých osob, která přímo ovlivňuje žáka a je tedy nezbytné, aby byl levák kantorem podporován a chápán. V rozhovoru byli pedagogové tázáni, v jakém období po vstupu do základního vzdělávání je dle jejich názoru podpora leváka esenciální. Poznatky týkající se toho, jak učitelé pomáhají levákům a v jakých směrech zohledňují jejich levorukost, však vycházejí i z odpovědí na otázky přímo nezacílené na podporu leváka učitelem.

Pedagogové se jednoznačně shodují, že podpora a pomoc levákovi je třeba zejména po vstupu do první třídy základní školy. Učitelka Gabriela, která aktuálně působí v první třídě, potvrzuje: *„Pomoc je třeba hned na začátku, když děláme uvolňovací cviky...když kreslíme pastelkami, aby si zafixoval správný úchop tužky.“* Podobně odpovídá i učitelka Mackenzie, vzhledem k jinému vzdělávacímu systému v USA ale uvádí: *„Myslím si, že největší pozornost bude dítě levák vyžadovat v posledním roce školky, pro nás v US už je to v podstatě první třída.“* Kantorka Sara, sama levačka, úvahu nad potřebou pomoci rozšiřuje o odůvodnění podpory i ve vyšších ročnících: *„Nejspíše hned v prvním ročníku je třeba vysvětlit, jak používat nůžky, položit si papír...Možná ve vyšších ročnících by mohli potřebovat pomoc při používání pomůcek na matematiku, třeba úhloměru, kružítko a vlastně i kompasu, vím, že jsem vůbec nevěděla, jak ho mám držet, nasměrovat, protože ho všichni drželi v druhé ruce.“*

Pedagožka Jitka více konkretizuje, v jaké fázi potřebuje žák první třídy podporu učitele: *„Z vlastní zkušenosti bych řekla, že je to při přechodu na psaní perem. Děti si to začnou mazat, mohou být z toho velmi nešťastné a frustrované. Dbát tedy na to, aby hned od začátku měly kvalitní pera, která si nemažou.“*

Učitelka Lenka, si je vědoma toho, že podpora učitele se netýká jen pomůcek a případných rad, ale hlavně názorného předcvičování: *„Při nácviku grafomotoriky a při nácviku nového písmene si vždycky stoupnu k dětem zády a ukazuji jim tah nejprve pravou a potom i levou.“* S pomocí při cvičeních zaměřených na grafomotoriku souhlasí i učitelka Blanka, na názorné ukazování levákům se její názor liší: *„Pomoc potřebují hned na začátku, při uvolňovacích cvicích. To je ale stejné i u praváků. Levákům neukazuju pohyby levou, bojím se, že bych je hnala do něčeho, co jim není přirozené.“* Svůj pohled na názorné ukazování tahů uvádí i učitelka Eva, která ale řeší opačný problém vzhledem ke své levorukosti: *„Ačkoli mi to bylo trošku občas proti srsti, při nácviku písmene jsem dětem ukazovala nejdřív pravou, pak teprve levou. Na tabuli jsem měla vždycky připravené už napsané písmeno, a to jsem pravou obtahovala, protože kdybych ho psala pravou rovnou, bylo by to kostrbatý.“*

Pedagogové shodně uvádějí, že necítí potřebu se leváky speciálně zabývat ve srovnání se skupinou žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Učitelka Jitka, ale podotýká, že určitá forma individuálního přístupu je ve spojitosti s leváctvím potřeba: *„Určitě se jedná o žáky, kteří potřebují individuální přístup, ale nemyslím si, že by jim měly být vypracovávány nějaké speciální plány a další. Psaní je pro ně určitě fyzicky více náročné než pro praváky. Přistupuji k nim tedy opravdu individuálně a případně jim dávám úlevy.“* Kantorka Lenka konkretizuje, kdy je obzvláště nutné mít leváctví žáků na paměti: *„Nemyslím si, že by bylo třeba se jimi nějak speciálně zabývat. Vlastně na začátku první třídy ano, upozornit rodiče na pomůcky, předat jim informace.“* Dále pedagogové odpovídali převážně dvojslovně: *„Potřebu necítím.“*

Učitelka Irena komentuje, že samotné leváctví problém není, ale někdy může souviset s kombinací poruch: *„Přímo leváci problémoví nejsou. Problém ovšem je, když má dítě zkrříženou laterální. Já osobně jsem se s tím zatím nesetkala, ale slyšela jsem to od kolegyně. Ta má prej žáka, kterej píše levou rukou, všechno ostatní dělá pravou, je*

dysgrafik, dyslektik a ve škole velmi těžko stíhá.“ Jiné konkrétní problémy zaznamenané v souvislosti s leváctvím žáka, pedagožky neuvádějí.

3.1 Interpretace výsledků

Rozhovory s učitelkami ukazují, že pedagogové vnímají potřebu v některých oblastech volit individuální přístup vůči levákovi. Shodně uvádějí první rok základní školy jako období, ve kterém potřebuje malý levák největší podporu a pomoc ze strany učitele. Někteří pedagogové konkretizují a označují cvičení zaměřená na rozvoj grafomotoriky a přechod z tužky na pero za situace, ve kterých je třeba mít na paměti žáky - leváky.

Přístupy učitelů, kteří jsou sami leváky nebo mají přímou zkušenost z domova, jsou touto skutečností ve většině případů ovlivněny. Pedagogové zmiňují, že jsou tolerantní a dokáží odhadnout problematické činnosti, při kterých je třeba leváctví zohlednit. S metodikou se většina z dotazovaných doposud neseznamovala, jedna pedagožka zmínila příručku Sováka, kterou si v minulosti procházela. Znalosti tuzemských pedagogů jsou srovnatelné se znalostmi zahraničních učitelů. Pedagogové by měli být detailněji obeznámeni s možnými přístupy k levákům pro získání větší jistoty při nácviu psaní s dětmi.

Pomůcky považují pedagogové za důležitou součást výuky. Informace získané během rozhovorů v podstatě korespondují s daty vycházejícími z dotazníkového šetření. Učitelé doporučují nůžky v případě, že levák také touto horní končetinou stříhá. Dále kantoři doporučují rychleschnoucí pero. Možnost výběru pomůcky by měla být privilegiem samotného dítěte. Z průzkumu vyplývá, že široká nabídka pomůcek pro leváky těmto žákům pomáhá s vyrovnáním nevýhod, které jim levorukost přináší. Veřejností přijímané leváctví je také pozitivním faktem při výuce žáků leváků.

Dotazovaní pedagogové tolerují odchylky ve způsobech psaní leváků, shodují se ale na důležitosti dodržování špetkovitého úchopu. Zahraniční pedagogové na úchop také dbají, ale jen v případě, že již jiné držení nemá dítě zafixované. Daný přístup je srovnatelný s postojem tuzemských učitelů. Leváci jsou pedagogy vnímáni jako žáci, kterým není třeba věnovat individuální přístup v takové míře jako dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

4 Problematika leváctví pohledem Iva Vodičky

Pro empirickou část diplomové práce byla data získávána také prostřednictvím rozhovoru s odborníkem, který se zabývá leváctvím a sám provedl výzkumy týkající se této problematiky. Osloven byl Ivo Vodička, kterému je věnována kapitola 2.4 v teoretické části. Cílem rozhovoru je získání více informací vycházejících z výzkumů a zkušeností Vodičky, které nebyly doposud publikovány. Vzhledem ke skutečnosti, že je tento odborník zároveň také lektorem a školitelem pedagogů v oblasti přístupu k levorukým žákům, je cílem na základě informací získaných z tohoto rozhovoru v kombinaci s daty z dotazníků a poznatky z konverzací s učiteli, navrhnout efektivní formu vzdělávání pedagogů zacílenou na metodiku psaní levou rukou.

Rozhovor se uskutečnil 31. 5. 2017 na základě předchozí emailové komunikace na půdě Střední školy pedagogické, hotelnictví a služeb v Litoměřicích, kde Vodička působí jako učitel. Otázky byly předem respondentovi poskytnuty elektronickou poštou. Vzhledem k nečekaným technickým problémům s nahrávacím zařízením, byly odpovědi doslovně zapisovány již v průběhu rozhovoru (Příloha 8). Rozebírány byly následující otázky:

- Kdy jste si všiml toho, že je s metodikou psaní levou rukou něco v nepořádku? Co Vás na to přivedlo?
- Provedl jste již různé průzkumy. Na co hlavně jste se v nich zaměřoval? Co bylo Vaším cílem?
- Jak si vysvětlujete to, že „drápvitý úchop“ byl tak kritizovaný?
- Na co hlavně se zaměřujete při Vašich školení pro učitele?
- Jaké jsou nejčastější dotazy pedagogů?
- Setkáváte se na školeních s kritikou horního způsobu psaní?
- Jaký je Váš názor na pomůcky pro leváky? Jsou pro ně stěžejní?
- Myslíte si, že by se pedagogické fakulty měly intenzivněji věnovat školení pedagogů k práci s levorukými žáky?
- Myslíte si, že by školením o metodice psaní levou rukou měli projít i druhostupňoví a středoškolští pedagogové?

Počátek bádání a prováděné výzkumy

Z nastudovaných materiálů napsaných Vodičkou bylo patrné, že se touto tematikou začal zabývat zejména z důvodu osobní zkušenosti s leváctvím - sám je levákem a jeho dvě děti také. První otázka rozhovoru byla tedy cílená na podrobnější podání informací, ze kterých by vyplynul autorem potvrzený záměr a důvod vydané publikace.

Hlavním důvodem pro vydání knihy a provádění výzkumu levorukého psaní bylo zjištění, že podávané informace nevycházejí z praxe a je třeba jejich aktualizace: „*V roce 2006 jsem byl předsedou komise u maturit, tam mě dost zarazelo, co studenti povídali, protože to byly úplný nesmysly. Věděl jsem, že to tak ve skutečnosti vůbec není. Ostatní učitelé mi tam řekli, ať tedy o tom něco napíšu, když mám pocit, že je to špatně. Takže tam vznikla v podstatě sázka, že do roka a do dne napíšu knihu.*“

V knize, jejíž první verzi dle svých slov rozeslal v roce 2007 po fakultách, jsou uváděny výsledky průzkumů týkajících se počtu leváků a způsobů, kterými leváci ve skutečnosti píší. V rozhovoru bylo zodpovězeno, z jakých důvodů byly tyto výzkumy prováděny: „*Prvotním cílem bylo zlomit nesmysl, že levákova pozice při psaní je zrcadlová. Když jsem si vzal, že do prvních tříd vstupuje každým rok cca 140 000 dětí a z toho 14 000 až 15 000 leváků je vedeno špatně, tak to je prostě šílené. Všude se psalo, že je horní metoda špatná, ale nikde nebylo pořádně zdůvodněno proč. Nijak podloženo výzkumy.*“ Kromě hledání důvodů, proč je nedoporučováno psát horním způsobem byl Vodičkův záměr provedených výzkumů následující: „*Chtěl jsem poukázat i na to, že většina leváků vůbec nepíše tak, jak je popisováno v jednotlivých metodikách. Zaměřil jsem se na to, jakými různými způsoby leváci píší, odůvodnit a faktově podložit, proč to tak je.*“

V knize na základě načerpaných informací mimo jiné Vodička popisuje hlavní rozdíl mezi psaním leváka a praváka v případě dolního psaní – levák psací náčiní tlačí, pravák táhne. Autor zásadně nesouhlasí s tím, že by byl levák zrcadlovým obrazem praváka. „*Sovák uznával pouze to, že je levák zrcadlově obráceným obrazem praváka a nic jiného nepřipouštěl. Z něho pak několik desítek let všichni vycházeli a nepřipouštěli, že by to mohlo být jinak.*“ Vodička se zamýšlí nad argumentem, který by tento názor na leváky vysvětloval a opodstatňoval zavrhování horního způsobu psaní: „*Všude jsou uváděny pouze fyziologické důvody, nikde to není ničím podloženo. Jistým důvodem by mohla být*

estetika. Levákovy pohyby najednou narušovaly jednotu třídy, nějak vybočovaly z celku, to bylo prostě nepřipustné.“

Z rozhovoru vyplývá, že pro odůvodňování různých způsobů psaní leváků, vyvozování závěrů a stanovení doporučení pro učitele zacílené na vedení žáků leváků, je třeba nejdříve uskutečnit pozorování způsobu psaní praváků a teprve poté se blíže zaměřit na levoruké psaní. Z poznatků pramenících z cíleného pozorování, lze následně stanovit důvody, které zapříčiňují levákovu odlišnou polohu horní končetiny a poté vyvodit doporučení týkající se psaní levou rukou.

Školení pedagogů

Ivo Vodička byl osloven Národním institutem pro další vzdělávání k vedení školení metodiky psaní levou rukou. V rozhovoru informaci rozvíjí: *„V NIVD mám registrované tři různé semináře. Jeden vyloženě zabývající se metodikou psaní leváků. Pak více zaměřený na každodenní život leváků nazvaný „Levák a všední den“. Ten třetí je určen pro učitele v mateřských školách. Momentálně se více zabývám i psaním praváků, protože i ti už začínají trochu stáčet ruku a nepiší zcela podle dané metodiky.“* Vodička také uvádí, že v blízké době plánuje vydat knihu, která se bude týkat metodiky psaní celkově, bez specializace na levoruké psaní.

Vzhledem k přímému kontaktu s pedagogy, se jedna otázka rozhovoru také týkala nejčastějších dotazů, které učitelé pokládají. *„Moje zkušenost je taková, že paní učitelky z prvního stupně nechtějí moc bádát, spíše chtějí přesný návod, jak na to. Zajímá je tedy, přesná metodika, jak to mají učit. Také se mi stává, že na školeních je hodně učitelů, kteří jsou sami leváky nebo mají děti leváky, takže některé věci mají podložené svými zkušenostmi.“* Z rozhovoru vyplývá, že někteří učitelé stále myšlenkově vychází z teorií, ve kterých je levák popisován jako zrcadlově obrácený pravák a horní způsob je nedoporučován. *„Také se mi stává, že učitelé si sice myslí, že na tom, co říkám, něco bude, ale ptají se, co budou dělat, když přijde inspekce, jestli nebude vůči tomu kritická. Na to odpovídám, že mohou odkázat na organizaci NIDV, která je schválená ministerstvem školství a toto školení pořádá.“* Všeobecně se Vodička na svých seminářích příliš s dotazy nesetkává, ani se učitelé kriticky nevyjadřují vůči hornímu způsobu psaní.

Kromě seminářů pod záštitou NIDV Vodička v poslední době přednášel například budoucím speciálním pedagogům: „*Byl jsem pozván na přednášku pro speciální pedagogy v Českých Budějovicích, to mě velmi potěšilo. Tam jsem přednášel o nových trendech v psaní.*“

Důležitou složkou ve vzdělávání kantorů v oblasti metodiky psaní levou rukou jsou již pedagogické fakulty, které by měly studentům poskytnout informace k této problematice. Zda je proškolení studentů dostatečně komentuje Vodička těmito slovy: „*Fakulty se příliš tomuto tématu nevěnují a měly by. Převážně se učí podle starých metodik Pence (Metodika psaní, 1968), v nezměněné podobě. Přitom Penc sám upozorňuje, že je něco nedotaženo, nedořešeno. Nikdo se tím ale nijak speciálně nezabývá. Nejedná se jen o metodiky psaní levou rukou, ale i pravou. I učitelé vítají změny, protože jim to dává naději a možnost vystoupit ze stereotypu.*“ Jako příklad jedné ze změn, která se v posledních letech uskutečnila v oblasti písma, Vodička uvádí písmo Comenia Script, které někteří učitelé velmi uvítali a upustili od učení vázaného písma. Argumenty opodstatňující potřebu zabývat se blíže metodikou psaní a aktualizovat ji, souvisí s modernizací psacích potřeb. „*Klasická pera střídají kuličková pera a mikrofixy. Dle mých průzkumů čím dál tím více lidí píše nespojitým písmem a psací pomůcky v tom také hrají svou roli.*“

Důležitost pomůcek

V souvislosti s pomůckami a psáním se celkově Vodička zamýšlí nad tím, že se dělají průzkumy týkající se této problematiky u dětí raně školního věku, ale dále už se nezabývají tím, jak jedinec píše nebo jaké pomůcky používá v pubertálním a dospělém věku. Zde Vodička spatřuje veliký nedostatek. Dle jeho názoru je důležité se v průzkumech zabývat i tím, co bude na konci vzdělávání, abychom tomu primární školství mohli případně přizpůsobit.

Vodička speciální pomůcky za stěžejní nepovažuje: „*Většina leváků ani pomůcku pořádnou nemá. Jedná se v podstatě o kompenzační pomůcku, které je z dlouhodobého hlediska svazující. Je tedy třeba si pečlivě vybírat pomůcky pro leváky s ohledem na praktičnost v budoucnosti.*“ Dále podotýká, že dítě v průběhu základního vzdělávání zraje a samo si vybere, jaký typ speciální pomůcky chce případně používat. Zmiňuje, že

v dnešní době mají leváci hudebníci možnost vybrat si určité druhy nástrojů ve variantě pro leváky. V předmětech, které má levák jen pro sebe a nejedná se o věc, kterou by si při běžných činnostech (stříhání, řezání, měření apod.) půjčoval, spatřuje Vodička význam a doporučuje je.

Interpretace výsledků

Vodička se zaměřil na metodiku psaní leváků hlavně z důvodu životních zkušeností, které nekorespondovali s informacemi uváděnými v metodice psaní levou rukou. Jeho výzkumy ukázaly, že správné způsoby psaní leváků jsou odlišné od těch, které jsou pak pozorovatelné v praxi. Na základě těchto poznatků stanovil nejčastější způsoby levorukého psaní a odůvodnil, proč k nim dochází.

Kritika horního způsobu nebyla doposud podložena žádnými výzkumy, které by teorii, že se jedná o nezdravý způsob, podkládaly a ačkoliv se dříve učitelé snažili tomuto způsobu zabránit, horní způsob psaní je jedním ze čtyř nejčastěji pozorovaných. Pomůcky pro leváky Vodička za stěžejní nepovažuje.

Na školeních se Vodička nesetkává s často opakujícími se dotazy, vnímá prvostupňové učitele jako posluchače, kteří uvítají přesný popis přístupu k levákům. Někteří pedagogové mají horní způsob zafixovaný jako špatný a bojí se případné reakce inspekce při jeho akceptování ve třídě. Jedním z řešení, které se nabízí, je více publikovat výzkumy, které dokládají, že pro leváky je horní způsob psaní přirozeným projevem. Efektivním způsobem vzdělávání pedagogů v oblasti práce s levorukými žáky by také mohlo být vyslání alespoň jednoho pedagoga z daného učitelského sboru na akreditovaný seminář. Účastník by poté načerpané informace sdílel s kolegy.

Z rozhovoru dále vyplývá, že se Vodička nezaměřuje jen na metodiku psaní levou rukou. V praxi si začal všimnout, že se stáčení ruky netýká jen leváků, ale i jedinců píšících pravou rukou. Pro zjištění bližších informací týkajících se zmíněné skutečnosti, provádí výzkumy, které by danou problematiku osvětlily. Detailnější informace vzhledem k zatím nevydané publikaci podány nebyly.

5 Diskuse

Realizované šetření prokázalo, že zastoupení leváků v kolektivech žáků prvního stupně základní školy je průměrně 9 %, s větším počtem chlapců než děvčat, což se shoduje s daty publikovanými v odborné literatuře. Leváctví není všeobecně učiteli vnímáno jako problém, pokud není v kombinaci se speciálními poruchami učení. Učitelé s osobní zkušeností s leváctvím se v problematice orientují lépe než pedagogové, kteří sami nejsou leváky nebo nemají blízkého příbuzného leváka. Konkrétně disponují lepší informovaností v oblasti pomůcek pro leváky a metodiky psaní levou rukou celkově.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že za správný způsob psaní nejvíce učitelů považuje dolní způsob, který je doporučován v metodice Sováka a v dalších metodikách na něj navazujících. V rozhovorech však pedagogové uváděli jako často pozorovaný horní způsob psaní, což se shoduje s poznatky z Vodičkových výzkumů uvedených v jeho literatuře. Vyplývá z toho, že učitelé jako korektní způsob vnímají jiný, než který častěji vidají v praxi. Vzhledem k rozporu v odpovědích by bylo přínosné se tímto tématem ještě detailněji zabírat. V dotazníkovém šetření by kromě označování správného způsobu psaní mohla být otázka zkoumající, z jakého důvodu učitelé volí právě danou možnost. Na základě odpovědí by následně mohlo být zjištěno, jaké mýty mezi pedagogy kolují, a tyto poznatky zohlednit při úpravách metodiky psaní levou rukou.

V dotaznících učitelé zmínili všechny základní pomůcky, které byly dohledatelné z různých zdrojů a uvedené ve 4. kapitole teoretické části. Ve většině případů pedagogové volí nůžky, které jsou doporučené i v literatuře jako pomůcka, již by měl mít levák k dispozici při nácviku stříhání. Z šetření vyplývá, že jsou učitelé schopni rodičům doporučit základní pomůcky pro leváky – tužky, nůžky a pero. Pedagogové však nejsou příliš zorientováni v internetových zdrojích, bylo by proto přínosné učitelům nabídnout přehled zdrojů, ze kterých mohou čerpat a dále je doporučovat například rodině leváka.

Postupy uvedené v aktuálních příručkách ve vztahu k levákům (poskytnutí dostatečného vybavení a podpory, jistá tolerance při volení způsobů psaní apod.) pedagogové převážně dodržují a respektují. Pouze ve výjimečných případech učitelé důsledně trvají na dolním způsobu psaní. Všeobecně je ale mezi učiteli zájem o školení, která by je informovala

o psaní leváků a přístupu k nim. Dle získaných dat pedagogové neměli zejména během praxe příležitost navštívit seminář s podobnou tematikou. Za účelem zjištění zájmu o školení metodiky psaní levou rukou by mohli být ředitelé základních škol obesláni nabídkou takového semináře a na základě reakcí by následně mohlo být stanoveno, zda stejný zájem, jaký projevují učitelé, panuje i u vedení školy.

Konkrétní doporučení pedagogů v souvislosti s leváky se týkala zejména důležitosti spolupráce učitele a rodiče, dále tolerance při některých manuálních činnostech (zejména stříhání). Poznatky tuzemských a zahraničních pedagogů se příliš nelišily. Pro kvalitnější a přesnější výsledky zkoumání, které by pak mohly být inspirativní z hlediska odlišnosti přístupu pedagogů, by bylo třeba provést šetření s větším vzorkem zahraničních pedagogů. Ti by stejně jako čeští učitelé vyplňovali kvantitativní dotazník. Vzhledem k náročnosti realizace bohužel přesahuje takový výzkum rámec diplomové práce. Tento výzkum společně se zpřístupněním některých hodnotných zahraničních literárních zdrojů našim pedagogům (formou překladu do češtiny) považuji za úkol do budoucna.

6 Závěr

Práce se zabývala problematikou metodiky psaní levou rukou a způsobem, jakým pedagogové k levorukým žákům přistupují, jak je vnímají. V teoretické části byly vysvětleny pojmy laterality a dominance, popsán vývoj metodiky psaní levou rukou, prezentovány a analyzovány dostupné materiály a pomůcky pro leváky.

Výsledky šetření ukazují, že na prvním stupni základní školy je zastoupení leváků průměrně 9 %, počet chlapců převažuje. Učitelé se shodují, že leváctví není problém, ale jistou formu individuálního přístupu vyžaduje. Zejména pomůcky jsou uváděny jako důležitá součást výuky leváků – konkrétně tužky a nůžky. Při určování správného a častého způsobů psaní se však pedagogové neshodují. Během kvantitativního šetření učitelé označili jako správný způsob psaní dolní způsob, kvalitativní šetření však ukázalo, že častěji pozorovaný způsob je horní. Rozpor může být způsoben malou mírou vyškolenosti pedagogů, která z výzkumu vyšla. Z šetření dále vyplývá, že největší pozornost a pomoc pedagoga malý levák vyžaduje v období hned po vstupu do základního vzdělávání – při grafomotorických cvičeních, nácvičku písmen a přechodu z tužky na pero. Cílovou skupinou, která by měla projít školením, jsou tedy zejména pedagogové působící v první, případně druhé třídě. Školení by mělo probíhat vždy na začátku školního roku, aby se dostavil patřičný efekt. Po předchozím prostudování problematiky by se školitelé mohli stát pedagogové, kteří jsou sami leváky nebo mají přímou zkušenost s leváctvím. Takoví učitelé totiž ve výzkumu vyšli jako lépe informovaní a při předávání informací mohou použít osobní zkušenost, která je velmi hodnotná.

V internetových zdrojích se orientuje minimum učitelů, konkrétní knižní zdroje nevedl žádný z nich. Tuzemských i zahraničních publikací, které se zabývají problematikou leváctví, je dle provedené analýzy v teoretické části práce dostačující množství. Jistou formou zvýšení informovanosti by tedy mohlo být sestavení seznamu zdrojů s krátkou anotací, který by byl mezi učitele prvního stupně základních škol distribuován.

Přínosem práce by mělo být poukázání na nedostatky v informovanosti pedagogů, týkající se metodiky psaní levou rukou. Na základě nich je možné pak vypracovat konkrétní návrh efektivního proškolení pedagogů. Samotná práce je jistým zdrojem informací pro

pedagogy, z něhož pak mohou v praxi čerpat. Obsahuje pestrou škálu pohledů učitelů na jednu věc, včetně jejich rad a doporučení. Zejména začínajícímu pedagogovi může práce poskytnout vhled do problematiky leváctví podložený výroky zkušených učitelů.

Za osobní přínos práce považuji rozšíření znalostí v problematice leváctví. Kromě tuzemských zdrojů jsem také objevila zahraniční literaturu, která je v některých případech velmi kvalitní a zasloužila by si překlad pro českého čtenáře. Po prostudování knihy od Lauren Milsom uvažuji nad uskutečněním překladu, jelikož se jedná o společnosti velmi přínosnou literaturu, obsahující řadu ilustračních fotografií. Podobný typ příručky na českém trhu chybí. Výzkumná část práce pro mě byla obohacující s ohledem na budoucí pedagogické působení. Poznatky mohu také prezentovat před kolegy, a tak zvýšit i jejich informovanost. Inspirativní bylo i setkání s Ivem Vodičkou, který se v problematice leváctví velmi dobře orientuje a vše má podloženo letitými zkušenostmi.

7 Seznam použitých informačních zdrojů

Monografie

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2011. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0.

DRNKOVÁ, Zdena a Růžena SYLLABOVÁ. *Záhada leváctví a praváctví*. 2.dopl.vyd. Praha: Avicenum, 1991. Život a zdraví (Avicenum). ISBN 80-201-0113-6.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X

HEALEY, Jane M. *Leváci a jejich výchova*. Vyd. 2. Přeložil Jiří PAPOUŠEK. Praha: Portál, 2015. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-262-0855-6.

KOUKOLÍK, František. *Lidský mozek: Funkční systémy. Normy a poruchy*. Praha: Portál, 2000.

KROPÁČKOVÁ, Jana. *Budeme mít prvňáčka: pro rodiče dětí od 5 let*. Praha: Portál, 2008. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-359-8.

KŘIŠŤANOVÁ, Ladislava. *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. 3. upr. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1995. ISBN 80-7041-205-4

KŘIVÁNEK, Zdeněk a Radka WILDOVÁ a kol. *Diagnostika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1998. ISBN 80-86039-55-2

KUČERA, Miloslav. *Mluví písmo: proč, kdy, jak a ke komu*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0186-1.

LENCOVÁ, Radana. *Comenia Script: universal: praktický manuál*. Praha: Svět, 2010. ISBN 978-80-87201-02-2

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. ISBN 80-247-0870-1

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk ŽLAB. *Zkouška laterality*. Bratislava: Psychodiagnostika, 1972.

McMANUS, Chris. *Right hand, left hand: the origins of asymmetry in brains, bodies, atoms, and cultures*. London: Phoenix, c2002. ISBN 0-75381-355-6.

MILSOM, Lauren *Your left-handed child*. London: Hamlyn, 2014. ISBN 978-0-600-62876-7

MLČÁKOVÁ, Renata. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2630-4

OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4.

PENC, Václav. *Metodika psaní: prozatímní učebnice pro pedagogické fakulty*. 4., nezm. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968.

PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. 1.vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0497-1.

PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. *Mařenko, řekni Ř: aby to dětem dobře mluvilo*. Praha: Grada, 2007. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2353-2

REZKOVÁ, Vlasta. Levorukost není diagnóza. *Děti a my: Časopis pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí*. 2005, **35**(2), 27. ISSN 0323-1879.

SATTLER, Johanna Barbara. *Übungen für Linkshänder. Schreiben und Hantieren mit links*. Donauwörth: Auer 2000.

SMITS, Rik. *The puzzle of left-handedness*. Translation Liz WATERS. London: Reaktion Books, 2011. ISB 978-1-78023-043-6

SOVÁK, Miloš. *Metodika výchovy u leváků*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.

SOVÁK, Miloš. *Lateralita jako pedagogický problém*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962

SOVÁK, Miloš. *Výchova leváků v rodině*. 4., dopl. vyd. Praha: SPN, 1961. Rodičům o výchově dětí.

SOVÁK, Miloš. *Výchovné problémy leváctví*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. Na pomoc učitelů.

SVOBODA, Mojmír, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0899-0.

SYNEK, František. *Záhady levorukosti: asymetrie u člověka*. Praha: Horizont, 1991. ISBN 80-7012-054-1.

ŠEMBEROVÁ, Jana. *Počáteční psaní v 1. ročníku základní školy: Příspěvek ke zkvalitnění výuky psaní v 1. ročníku základní školy*. Hradec Králové: Krajský pedagogický ústav, 1984.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VODIČKA, Ivo. *Nechte leváky drápat: metodika levorukého psaní, kreslení a malování*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0992-8.

VODIČKA, Ivo. Levák a psaní. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 1990-, 2015, **25(4)**, 494-507. ISSN 1211-2720.

TYMICHOVÁ, Hana. *Nauč mě číst a psát*. Ilustroval Bohumil MAXA. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Obory speciální pedagogiky

ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7187-800-7.

ZOCHE, Hermann-Josef. *Vidím svět i z druhé strany: mimořádné schopnosti leváků*. Praha: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0647-3.

Pracovní sešity

LENCOVÁ, Radana. *Putujeme za písmem: písanka pro 3. ročník základní školy: Comenia Script*. Ilustrovala Michaela KUKOVIČOVÁ. Praha: Svět, 2012. ISBN 978-80-87201-07-7.

LENCOVÁ, Radana. *Tahák do kapsy „Abeceda“/leváci*. Praha: Svět, 2012.

LENCOVÁ, Radana. *Umím psát na cestách: Comenia Script: písanka pro 2. ročník základní školy*. Ilustrovala Jitka PETROVÁ. Praha: Svět, 2011. ISBN 978-80-87201-06-0.

LENCOVÁ, Radana. *Umím psát 1: Comenia Script: písanka pro 1. ročník základní školy: genetická metoda*. 3., upr. vyd. Praha: Svět, 2012.

LENCOVÁ, Radana. *Umím psát 2: Comenia Script: písanka pro 1. ročník základní školy: genetická metoda*. 3., upr. vyd. Praha: Svět, 2012.

ŠPLÍCHAL, Antonín. *Já píšu levou, pracovní listy na procvičování grafomotoriky*. Albatros Media a.s., 2016. ISBN 978-80-253-2711-1

VODIČKA, Ivo. *KuliFerda a jeho svět: pracujeme s levákem v předškolním věku*. Ilustrovala Ladislava LINAJOVÁ. Praha: Raabe, 2015. KuliFerda a jeho svět rozvíjí - připravuje - pomáhá - napravuje - baví!. ISBN 978-80-7496-179-3.

Periodika

FRIDRICH, Petr. Ergonomie psaní. *Rodina a škola*. 2008, **55**(2), 24-[25]. ISSN 0035-7766.

KROPÁČKOVÁ, Jana. Bude pravák, nebo levák? *Infromatorium: Časopis pro výchovu dětí od 3-8 let v mateřských školách a školních družinách*. 2005, **12**(5), 5-7. ISSN 1210-7506.

LENCOVÁ, Radana. Konec škrabopisu v Čechách? *Rodina a škola*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2010, **57**(4), 6-8. ISSN 0035-7766

LIPINSKÁ, Kateřina. Je levák, vadí to? *Děti a my: časopis pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí*. Praha: Portál, 2008, **38**(4), 24. ISSN 0323-1879.

MERTIN, Václav. Máme doma leváka. *Děti a my*. 2001, **31**(1), 18-19.

ŠŮRA, Adam. Bez krasopisu: experiment s výukou nového typu písma na českých školách se vydařil. *Respekt*. Praha: Respekt Publishing, 2012, **23**(6), 44. ISSN 0862-6545.

ŠTÁŠTKOVÁ, Zlata. Písmem Comenia Script děti píší s chutí, a také rychleji čtou. *Týdeník školství*. Praha: Sofiprin, 2012, **20**(14), ISSN 1210-8316.

Věstník MŠ a kultury a informací, roč. XXIII, seš. 4 z 10. 2. 1967

VODIČKA, Ivo. Levák a psaní. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 1990-, 2015, **25**(4), 494-507. ISSN 1211-2720.

ZVARIČ, Roman. Tajemství levé ruky. *Moje zdraví*. Praha: CN Invest a.s., 2017, **15**(1), ISSN 1214-3871

Elektronické zdroje

Anything Left Handed online shop - Left handed products for lefthanded people. *Anything Left Handed online shop - Left handed products for lefthanded people* [online]. Copyright © 1999 [vid. 04.05.2017]. Dostupné z: <http://www.anythinglefthanded.co.uk/>

Comenia Script jako alternativní písmo pro školáky, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 05.06.2017]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/comenia-script-jako-alternativni-pismo-pro-skolaky>

Comenia Script je tolerantní písmo pro současný svět, říká jeho autorka Radana Lencová – Novinky.cz . *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online] [publikováno 07.10.2015]. Copyright © 2003 [vid. 02.05.2017]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/veda-skoly/382737-comenia-script-je-tolerantni-pismo-pro-soucasny-svet-rika-jeho-autorka-radana-lencova.html>

Centrum vzdělanosti Libereckého kraje. *Centrum vzdělanosti Libereckého kraje* [online]. Copyright © 2000 [vid. 14.05.2017]. Dostupné z: <http://www.cvlk.cz>

LeftHandCorner. *LeftHandCorner* [online]. Copyright © 1997 [vid. 04.05.2017]. Dostupné z: <http://lefthandcorner.wtal.de/>

Left Handed Guitar | LeftyFretz.com. *Left Handed Guitar | LeftyFretz.com* [online]. Copyright © Copyright [cit. 02.05.2017]. Dostupné z: <http://leftyfretz.com/>

Leváci a leváctví. *Leváci a leváctví* [online]. Copyright © 2012 Všechna práva vyhrazena. [cit. 14.05.2017]. Dostupné z: <http://www.levactvi.cz/>

Levákům. ARCHART. *Archart* [online]. Praha: Archart, Copyright ©1993–2013 [vid. 25.05.2017]. Dostupný z: <http://www.archart.cz/new/czech/levaci/otazky.htm>

Máte ve třídě leváka? *Peutel* [online]. [publikováno 13.08.2015] [vid. 14.05.2017]. Dostupné z: <http://peutel.blogy.rvp.cz/2015/08/13/mate-ve-tride-levaka-2/>

Národní institut pro další vzdělávání. *Národní institut pro další vzdělávání* [online]. Copyright © 2006 [vid. 14.05.2017]. Dostupné z: <http://www.nidv.cz/cs/>

Nůžky a psací potřeby pro leváky - Obchod pro leváky. *Nůžky a psací potřeby pro leváky - Obchod pro leváky* [online]. Copyright © 2014 [vid. 04.05.2017]. Dostupné z: <http://www.obchodprolevaky.cz/>

OBCHOD pro leváky: *Prolevaky.cz. Úvod: Prolevaky.cz* [online]. Copyright © 2017 [vid. 12.05.2017]. Dostupné z: <http://prolevaky.cz/index.php?id=36>

Online setkání: Levák a psaní aneb Jakou metodu psaní pro leváky zvolit [publikováno 19.03.2014]. Referát Metodického portálu. *Referát Metodického portálu* [online] [vid. 14.05.2017]. Dostupné z: <http://referat.blogy.rvp.cz/2014/03/14/levaci-a-psani/>

8 Seznam příloh

Příloha 1 – Způsoby psaní leváků (obrázek poskytnutý pedagogům při výzkumném šetření)

Příloha 2 - Ukázka dotazníku vyplněného učitelem – levákem (2 listy)

Příloha 3 - Ukázka dotazníku vyplněného učitelem – rodičem leváka (2 listy)

Příloha 4 - Ukázka dotazníku vyplněného učitelem – pravákem (2 listy)

Příloha 5 - Přepis rozhovoru se začínající učitelkou

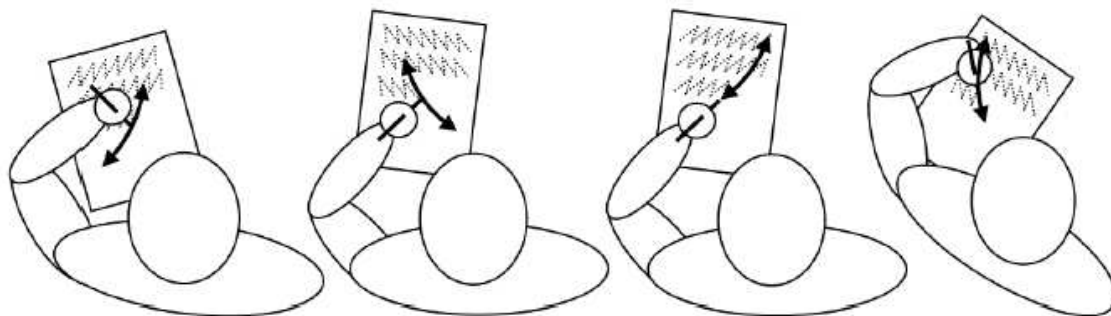
Příloha 6 - Přepis rozhovoru s učitelkou s dlouholetou praxí (2 listy)

Příloha 7 - Přepis rozhovoru s učitelkou s jiným rodným jazykem

Příloha 8 - Přepis rozhovoru s Ivem Vodičkou (2 listy)

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Způsoby psaní leváků – znázornění poskytnutá pedagogům při výzkumném šetření. Obr. 1 – horní způsob psaní, obr. 2 – dolní způsob s převráceným sklonem, obr. 3 – dolní způsob psaní, obr. 4 – zkřížená varianta. (zdroj: www.levactvi.cz)

obr. 1

obr. 2

obr. 3

obr. 4

Příloha 2 - Ukázka dotazníku vyplněného učitelem - levákem

Dotazník pro pedagogy k diplomové práci „Metodika psaní levou rukou a přístup pedagogů k levorukým žákům“

Vážení učitelé,

jmenuji se Lucie Hradecká a jsem studentka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku k diplomové práci. Dotazník je anonymní, údaje z něj získané budou použity pouze pro výzkumnou část mé práce.

Velice děkuji za pomoc a Váš čas.

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe?

- 0 – 3 roky
- 4 – 10 let
- 11 – 20 let
- 20 a více let

2. Sám/sama píšou:

- levou
- pravou
- pravou, ale jsem přeučení levák

3. Máte sám/sama dítě, které je levákem?

- ano
- ne

4. Kolik máte nyní ve třídě leváků?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Z toho chlapců; 1

Uvedte prosím celkový počet žáků ve třídě: 18

5. Byl/a jste během studia seznámena s metodikou psaní levou rukou (formou semináře, přednášky apod.)?

- ano
- ne
- nepamatuji si

6. Absolvoval/a jste během své pedagogické praxe školení/seminář vysvětlující, jak pracovat s leváky?

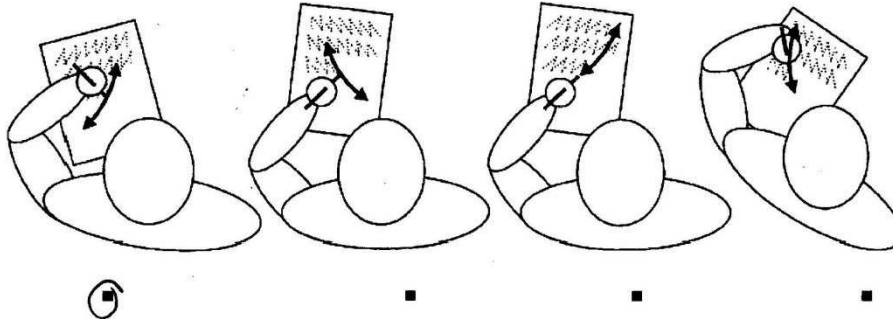
- ano
- ne

7. Sleduje se ve Vaší škole při zápisu do 1. třídy, zda se jedná o levoruké dítě?

- ano
- ne
- nevím

pokračování dotazníku na druhé straně

8. Který z těchto obrázků podle Vás ukazuje správný způsob psaní leváků?

9. Do lavice posadím praváka s levákem (z pohledu žáka):

- levák vlevo, pravák vpravo
- levák vpravo, pravák vlevo
- neřeším to

10. Rodičům doporučuji pro leváky pořídit tyto speciální pomůcky/odkazy:

- tužky pro leváky
- nůžky pro leváky *-pokud střihají levou rukou*
- jiné, uveďte prosím jaké *-puxa, rychlochnoucí - aby si to nunařali*
- odkazy na webové stránky týkající se leváctví
uveďte prosím jaké _____
- nic speciálního jim nedoporučuji

11. Používáte speciální písanky pro leváky?

- ne
- ano - uveďte prosím nakladatelství _____

12. Uvítali byste školení metodiky psaní levou rukou a celkově poučení o práci s levorukými žáky?

- ano
- ne
- zatím jsem o tom neuvažoval/a

13. Jaké jsou Vaše postupy/rady/tipy/doporučení, které se Vám osvědčily v průběhu pedagogické praxe, co se přístupu k levákům týče?

*V leváctví nevidím problém.
Pouze klidně posazení žáků v lavicích (aby se nejednoduše
nedeckali).*

Příloha 3 - Ukázka dotazníku vyplněného učitelem – rodičem leváka

Dotazník pro pedagogy k diplomové práci „Metodika psaní levou rukou a přístup pedagogů k levorukým žákům“

Vážení učitelé,

Jmenuji se Lucie Hradecká a jsem studentka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku k diplomové práci. Dotazník je anonymní, údaje z něj získané budou použity pouze pro výzkumnou část mé práce.

Velice děkuji za pomoc a Váš čas.

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe?

- 0 – 3 roky
- 4 – 10 let
- 11 – 20 let
- 20 a více let

2. Sám/sama píšou:

- levou
- pravou
- pravou, ale jsem přeučení levák

3. Máte sám/sama dítě, které je levákem?

- ano
- ne

4. Kolik máte nyní ve třídě leváků?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Z toho chlapců: 2

Uveďte prosím celkový počet žáků ve třídě: 24

5. Byl/a jste během studia seznámena s metodikou psaní levou rukou (formou semináře, přednášky apod.)?

- ano
- ne
- nepamatuji si

6. Absolvoval/a jste během své pedagogické praxe školení/seminář vysvětlující, jak pracovat s leváky?

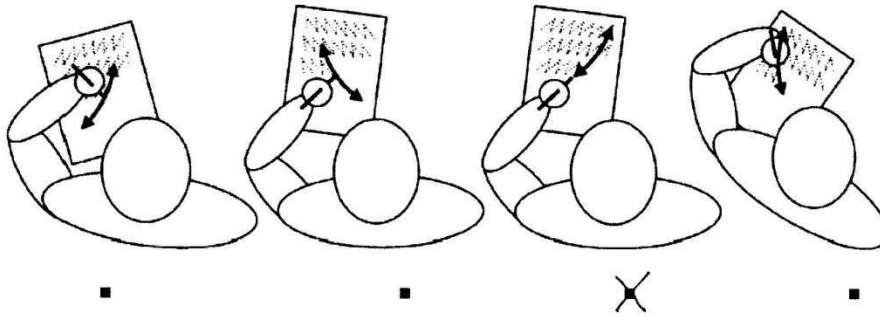
- ano
- ne

7. Sleduje se ve Vaší škole při zápisu do 1. třídy, zda se jedná o levoruké dítě?

- ano
- ne
- nevím

pokračování dotazníku na druhé straně

8. Který z těchto obrázků podle Vás ukazuje správný způsob psaní leváků?

9. Do lavice posadím praváka s levákem (z pohledu žáka):

- levák vlevo, pravák vpravo
- levák vpravo, pravák vlevo
- neřeším to

10. Rodičům doporučuji pro leváky pořídit tyto speciální pomůcky/odkazy:

- tužky pro leváky
- nůžky pro leváky
- jiné, uveďte prosím jaké pera
- odkazy na webové stránky týkající se leváctví uveďte prosím jaké _____
- nic speciálního jim nedoporučuji

11. Používáte speciální písanky pro leváky?

- ne
- ano - uveďte prosím nakladatelství _____

12. Uvítali byste školení metodiky psaní levou rukou a celkově poučení o práci s levorukými žáky?

- ano
- ne
- zatím jsem o tom neuvažoval/a

13. Jaké jsou Vaše postupy/rady/tipy/doporučení, které se Vám osvědčily v průběhu pedagogické praxe, co se přístupu k levákům týče?

*"Z mé praxe byvali někteří leváci nejlepší písaři". Zvládali svary písmen, uhlédnost atd.
"Při nácviku svarů písmen je dobré na ně pama-
sovat a individuálně s nimi svary procvi-
čovat z jejího pohledu. Nessalo se mi, že by
svary nesoládali, že by leváci měli problém
s psaním. :)*

Příloha 4 - Ukázka dotazníku vyplněného učitelem – pravákem

Dotazník pro pedagogy k diplomové práci „Metodika psaní levou rukou a přístup pedagogů k levorukým žákům“

Vážený učitelé,

jmenuji se Lucie Hradecká a jsem studentka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku k diplomové práci. Dotazník je anonymní, údaje z něj získané budou použity pouze pro výzkumnou část mé práce.

Velice děkuji za pomoc a Váš čas.

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe?

- 0 – 3 roky
- 4 – 10 let
- 11 – 20 let
- 20 a více let

2. Sám/sama píšu:

- levou
- pravou, *ale umím psát oběma*
- pravou, ale jsem přeučný levák

3. Máte sám/sama dítě, které je levákem?

- ano
- ne

4. Kolik máte nyní ve třídě leváků?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Z toho chlapců: 1

Uveďte prosím celkový počet žáků ve třídě: 22

5. Byl/a jste během studia seznámena s metodikou psaní levou rukou (formou semináře, přednášky apod.)?

- ano
- ne
- nepamatuji si

6. Absolvoval/a jste během své pedagogické praxe školení/seminář vysvětlující, jak pracovat s leváky?

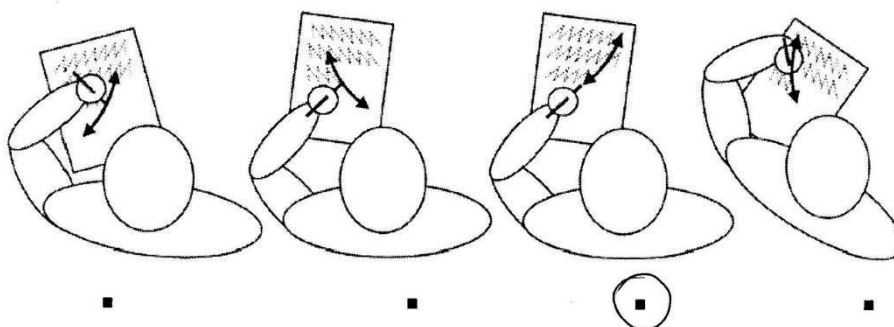
- ano
- ne

7. Sleduje se ve Vaší škole při zápisu do 1. třídy, zda se jedná o levoruké dítě?

- ano
- ne
- nevím

pokračování dotazníku na druhé straně

8. Který z těchto obrázků podle Vás ukazuje správný způsob psaní leváků?

9. Do lavice posadím praváka s levákem (z pohledu žáka):

- levák vlevo, pravák vpravo
- levák vpravo, pravák vlevo
- neřeším to

10. Rodičům doporučuji pro leváky pořídit tyto speciální pomůcky/odkazy:

- tužky pro leváky
- nůžky pro leváky
- jiné, uveďte prosím jaké _____
- odkazy na webové stránky týkající se leváctví uveďte prosím jaké _____
- nic speciálního jim nedoporučuji

11. Používáte speciální písanky pro leváky?

- ne
- ano - uveďte prosím nakladatelství _____

12. Uvítali byste školení metodiky psaní levou rukou a celkově poučení o práci s levorukými žáky?

- ano
- ne
- zatím jsem o tom neuvažoval/a

13. Jaké jsou Vaše postupy/rady/tipy/doporučení, které se Vám osvědčily v průběhu pedagogické praxe, co se přístupu k levákům týče?

Naklonění písanky při psaní si musí vykoušet; co jim nejlépe vyhovuje.

Příloha 5 - Přepis rozhovoru se začínající učitelkou

Rozhovor s učitelkou Gabrielou

1. Jak dlouho učíte?

Prvním rokem.

2. Vzpomenete si, kolik leváků jste měla ve třídě nejvíce?

Dva. Jednu dívku a jednoho kluka.

3. Jste sama levačkou, či máte nějakou zkušenost s leváky z rodiny? Pokud ano, myslíte si, že to ovlivnilo Váš přístup k levákům ve třídě?

Sama píšu pravou. Moje teta je přeúčaná levačka, krasopisně píše jak levou, tak pravou. Dokonce oběma zároveň. Můj přístup to ale asi neovlivnilo.

4. Seznamovala jste se někdy blíže s metodikou psaní leváků?

Ano. Na vysoké škole nám o psaní levou rukou říkali.

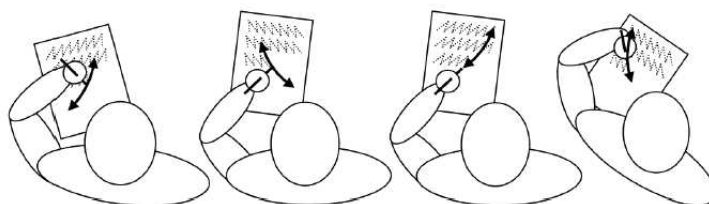
Byla pro Vás srozumitelná?

Srozumitelné to bylo, ale vzhledem k tomu, že šlo pouze asi o dva semináře, si nemyslím, že jsme se dozvěděli, jak s leváky pracovat. Dbám na úchop tužky a správné sezení.

5. Jaké zásady se Vám vybaví, když se řekne „psaní levou rukou“?

Určitě správné sezení v lavici, takže levák vlevo, pravák vpravo nebo taky dva leváci vedle sebe. Umožňuji jim způsob psaní, který jim vyhovuje. Správně držet tužku, to ale platí i u praváků. Rodičům jsem doporučila zakoupit nůžky pro leváky, rychleschnoucí pero. To je asi tak vše.

6. Který z těchto způsobů psaní ve svých třídách pozorujete nejčastěji?

Ten první, pokud si to dobře vybavuju.

7. Snažila jste se zmíněný způsob nějak opravovat?

Nesnažila, jen když drží špatně tužku.

8. Cítíte potřebu se leváky speciálně zabývat ve srovnání s jinými skupinami žáků (dys-, ADHD, apod...)?

Necítím.

9. Ve kterém období po vstupu do školy potřebuje podle Vás malý levák největší pomoc?

Pomoc je třeba hned na začátku, když děláme uvolňovací cviky...když kreslíme pastelkami, aby si zafixoval správný úchop tužky.

10. Jeví se Vám leváci jako problémoví žáci, nebo postupně sžíváním se s pravorukou většinou jejich obtíže spojené s leváctvím ustupují?

Ne, absolutně ne.

11. Myslíte si, že jsou pomůcky pro leváky pro ně důležité?

Měli by je žáci používat trvale, nebo jen dočasně (při nácviky psaní)?

Já bych jim to nechala trvale...ale je vlastně fakt, že by děti měly umět používat i pomůcky pro praváky, protože třeba nemusí mít vždycky k dispozici nůžky pro leváky.

Důležité podle mě prostě jsou.

Příloha 6 - Přepis rozhovoru s učitelkou s dlouholetou praxí

Rozhovor s učitelkou Jitkou

1. Jak dlouho učíte?

37. rokem

2. Vzpomenete si, kolik leváků jste měla ve třídě nejvíce?

To už si asi nevzpomenu. Mohlo by to ale být klidně letos. Z 28 dětí jsou 4 leváci.

3. Jste sama levačkou, či máte nějakou zkušenost s leváky z rodiny? Pokud ano, myslíte si, že to ovlivnilo Váš přístup k levákům ve třídě?

Můj bratr je levák. Celkem si s tím užil. Nastupoval do první třídy v roce 1977 a měl takovou zásadovou paní učitelku. Ta se ze začátku snažila, aby psal pravou rukou. Rodiče ovšem byli zásadně proti, a tak naštěstí bylo bratrovi dovoleno psát levou. Pamatuji si ale, že měl vždycky problém se střiháním, v té době ještě nůžky pro leváky vůbec nebyly... Samozřejmě mě to velmi ovlivnilo, jsem tolerantní, při některých činnostech, zejména při pracovních činnostech jim dávám více času. Vnímám to tak, že leváci to skutečně mají složitější a v určitých momentech jim musí být umožněno dělat věci jinak, než je předepsáno pro praváky.

4. Seznamovala jste se někdy blíže s metodikou psaní leváků?

Ano. I vzhledem ke zkušenostem s bratrem jsem si přečetla příručku od pana Sováka. Pamatuji si, že to bylo v 80. letech, kdy se více začalo mluvit o dysporuchách a lateralitě celkově. Tenkrát jsem šla i na první školení, které týkalo právě této tematiky. Víím, že na tom školení, nám bylo doporučeno přečíst si něco od Sováka a Matějčka.

Byla pro Vás srozumitelná?

Byla, protože jsem ji četla bezprostředně po tom školení, kde nám z ní bylo přednášeno.

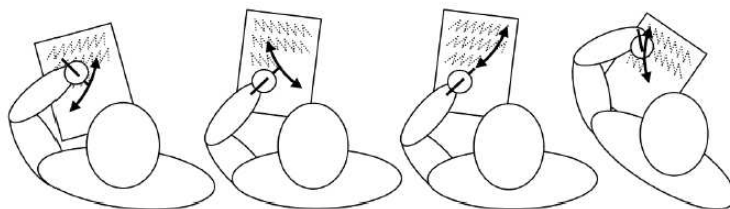
Postupujete podle ní?

Momentálně to není potřeba, protože mám pátou třídu. Příští rok jdu ale do první třídy a nevyklučuji tedy, že se do příručky podívám.

5. Jaké zásady se Vám vybaví, když se řekne „psaní levou rukou“?

Otočený sešit vlevo. Děti by neměly sedět tak, aby do sebe narážely. Je třeba větší benevolence při hledání polohy, sklonu sešitu. Na úchop se snažím dbát, ale jako zas tak to neřeším, když má dítě čitelnou úpravu a vidím, že je mu to pohodlné a kdoví jak se u toho nekroučí.

6. Který z těchto způsobů psaní ve svých třídách pozorujete nejčastěji?

Úplně si nejsem jistá, ale co si tak vybavuji, nejspíše ten první.

7. Snažila jste se zmíněný způsob nějak opravovat?

Opravování způsobu psaní určitě ne. Já spíš dbám na to, aby děti u psaní seděly rovně, o polohu papíru a ruky už se tolik nezajímám. S dětmi mám i domluvený takový signál. Jakmile se při psaní zvednu od katedry a stoupnu si k první lavici, tak ony už se automaticky narovnávají, protože vědí, že mezi nimi začnu chodit a kontrolovat rovná záda.

8. Cítíte potřebu se leváky speciálně zabývat ve srovnání s jinými skupinami žáků (dys-, ADHD, apod...)?

Určitě se jedná o žáky, kteří potřebují individuální přístup, ale nemyslím si, že by jim měly být vypracovávány nějaké speciální plány a další. Psaní je pro ně určitě fyzicky více náročné než pro praváky. Přistupuji k nim tedy opravdu individuálně a případně jim dávám úlevy.

9. Ve kterém období po vstupu do školy potřebuje podle Vás malý levák největší pomoc?

Z vlastní zkušenosti bych řekla, že je to při přechodu na psaní perem. Děti si to začnou mazat, mohou být z toho velmi nešťastné a frustrované. Dbát tedy na to, aby hned od začátku měly kvalitní pera, která si nemažou.

10. Jeví se Vám leváci jako problémoví žáci, nebo postupně sžíváním se s pravorukou většinou jejich obtíže spojené s leváctvím ustupují?

S přibývajícimi pomůckami veškeré obtíže ustupují. Také rodiče jsou již více informovaní, protože si sami můžou koupit příručku. U zápisu většinou dostanou také informace. Velmi pomáhá, že je leváctví všeobecně pozitivně přijímáno, ne jako v minulosti, kdy to byl ohromný problém.

11. Myslíte si, že jsou pomůcky pro leváky pro ně důležité?

Měli by je žáci používat trvale, nebo jen dočasně např. při nácviku psaní?

Samozřejmě. Zejména při nácviku písma. Zásadně doporučuji trojhranné tužky a pastelky. Postupně už si samy děti řeknou, co jim je příjemné a násadky či trojhranné tužky už určitě později používat nemusí. Celkově bývá pro leváky psaní v první až třetí třídě náročnější. V těchto letech jsou určitě pomůcky důležité. Ve čtvrté a páté třídě už se to vyrovnává.

Příloha 7 - Přepis rozhovoru s učitelkou s jiným rodným jazykem

Rozhovor s učitelkou Sarou

1. Jak dlouho učíte?

Prvním rokem tady v České republice. Celkově třetím rokem.

2. Vzpomenete si, kolik leváků jste měla ve třídě nejvíce?

V Anglii to byli asi jeden až tři. Tady v Praze jich mám ve třídě pět.

3. Jste sama levačkou, či máte nějakou zkušenost s leváky z rodiny? Pokud ano, myslíte si, že to ovlivnilo Váš přístup k levákům ve třídě?

Já jsem levačka. To, že jsem levačka, ovlivnilo můj postoj k levákům v tom smyslu, že si uvědomuju a chápu, jaké věci jsou pro leváky složitější. Používání nůžek, psaní. Pamatuji si, že mi jako dítěti, někdy vadilo, že na text nevidím a musím ruku různě stáčet tak, abych ji nemusela pořád zvedat.

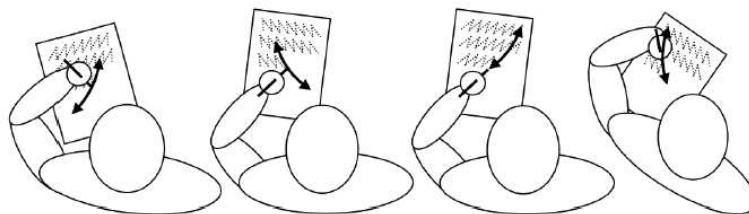
4. Seznamovala jste se někdy blíže s metodikou psaní leváků?

Zatím ne.

5. Jaké zásady se Vám vybaví, když se řekne „psaní levou rukou“?

Nic speciálního. Jen to, že by měl být učitel tolerantní.

6. Který z těchto způsobů psaní ve svých třídách pozorujete nejčastěji?

Tak to nevím. Já sama ale píšu tím prvním.

7. Snažila jste se zmíněný způsob nějak opravovat?

Nikdy jsem neopravovala způsob, jakým žák drží pero. Ale radím jim, aby si natáčeli papír na stranu. Přejde mi, že je to jednodušší, já si ho taky hodně natáčím. Takže místo opravování úchopu spíš opravuju polohu papíru. Nevím, jestli ostatní učitelé opravují držení pera, nebo neopravují.

8. Cítíte potřebu se leváky speciálně zabývat ve srovnání s jinými skupinami žáků (dys-, ADHD, apod...)?

Ne, to ne.

9. Ve kterém období po vstupu do školy potřebuje podle Vás malý levák největší pomoc?

Nejspíše hned v prvním ročníku je třeba vysvětlit, jak používat nůžky, položit si papír... Možná ve vyšších ročnících by mohli potřebovat pomoc při používání pomůcek na matematiku, třeba úhломěru, kružítko a vlastně i kompasu, vím, že jsem vůbec nevěděla, jak ho mám držet, nasměrovat, protože ho všichni drželi v druhé ruce.

10. Jeví se Vám leváci jako problémoví žáci, nebo postupně sžíváním se s pravorukou většinou jejich obtíže spojené s leváctvím ustupují?

Ne, to si nemyslím.

11. Myslíte si, že jsou pomůcky pro leváky pro ně důležité?

Měli by je žáci používat trvale, nebo jen dočasně (při nácvičku psaní)?

Rozhodně nůžky! V Anglii jsou nůžky, které jsou speciálně tvarované pro praváky a kvůli tomu je pro leváka takřka nemožné je použít. Nejsem si jistá, jestli podobný typ nůžek máte i tady v ČR, ale ty jsou prostě otravné.

Příloha 8 - Přepis rozhovoru s Ivem Vodičkou

1. Kdy jste si všiml toho, že je s metodikou psaní levou rukou něco v nepořádku? Co Vás na to přivedlo?

Všiml jsem si toho, když moje děti, dva kluci leváci, vstupovali do školy. Jejich paní učitelky byly ale vstřícné, je to dáno i tím, že žijeme na malém městě. Oba kluci tedy mohli psát, tak jak jim to bylo příjemné, horním způsobem. Pak jsem to nějakou dobu tedy vůbec neřešil. V roce 2006 jsem byl předsedou komise u maturit, tam mě dost zarazelo, co studenti povídali, protože to byly úplně nesmysly. Věděl jsem, že to tak ve skutečnosti vůbec není. Ostatní učitelé mi tam řekli, ať tedy o tom něco napíšu, když mám pocit, že je to špatně. Takže tam vznikla v podstatě sázka, že do roka a do dne napíšu knihu. V roce 2007 jsem rozeslal i první verze po pedagogických fakultách, možná je pořád někde mají. Při hledání vydavatele na knihu jsem měl celkem štěstí, protože jsem narazil na paní Heringovou, která je sama levačkou a kniha hlavně díky ní mohla vyjít. Několikrát se mi v životě už osvědčilo, že platí heslo „Leváci sobě!“. Nic jiného a nikdo jiný nám levákům nepomůže. Já sám nemám vystudovanou elementární ani speciální pedagogikou, které se metodikou psaní zabývají, ale vzhledem k tomu, že jsem sám levák ...

2. Provedl jste již různé průzkumy. Na co hlavně jste se v nich zaměřoval? Co bylo Vaším cílem?

Prvotním cílem bylo zlomit nesmysl, že levákova pozice při psaní je zrcadlová. Když jsem si vzal, že do prvních tříd vstupuje každým rok cca 140 000 dětí a z toho 14 000 až 15 000 leváků je vedeno špatně, tak to je prostě šílené. Všude se psalo, že je horní metoda špatná, ale nikde nebylo pořádně zdůvodněno proč. Nijak podloženo výzkumy. Chtěl jsem poukázat i na to, že většina leváků vůbec nepíše tak, jak je popisováno v jednotlivých metodikách. Zaměřil jsem se na to, jakými různými způsoby leváci píší, odůvodnit a faktově podložit, proč to tak je. Zjistil jsem, že nejdřív musím zkoumat způsoby psaní praváků, abych podle toho mohl stanovit odlišnosti a dát doporučení.

3. Jak si vysvětlujete to, že „dráповitý úchop“ byl tak kritizovaný?

Všude jsou uváděny pouze fyziologické důvody, nikde to není ničím podloženo. Jistým důvodem by mohla být estetika. Levákovy pohyby najednou narušovaly jednotu třídy, nějak vybočovaly z celku třídy, to bylo prostě nepřipustné. Sovák uznával pouze to, že je levák zrcadlově obráceným obrazem praváka a nic jiného nepřipouštěl. Z něho pak několik desítek let všichni vycházeli a nepřipouštěli, že by to mohlo být jinak.

4. Na co hlavně se zaměřujete při Vašich školení pro učitele?

V NIVD mám registrované tři různé semináře. Jeden vyloženě zabývající se metodikou psaní leváků. Pak více zaměřený na každodenní život leváků nazvaný „Levák a všední den“. Ten třetí je určen pro učitele v mateřských školách. Momentálně se více zabývám i psaním praváků, protože i ti už začínají trochu stáčet ruku a nepíší zcela podle dané metodiky. Byl jsem pozván na přednášku pro speciální pedagogy v Českých Budějovicích, to mě velmi potěšilo. Tam jsem přednášel o nových trendech v psaní. Celkově mívám přednášky nepravidelně, zhruba dvě přednášky za půl roku.

5. Jaké jsou nejčastější dotazy pedagogů?

Moje zkušenost je taková, že paní učitelky z prvního stupně nechtějí moc bádát, spíše chtějí přesný návod, jak na to. Zajímá je tedy, přesná metodika, jak to mají učit. Také se mi stává, že na školeních je hodně učitelů, kteří jsou sami leváky nebo mají děti leváky, takže některé věci mají podložené svými zkušenostmi. Také se mi stává, že učitelé si sice myslí, že na tom, co říkám, něco bude, ale ptají se, co budou dělat, když přijde inspekce, jestli nebude vůči tomu kritická. Na to odpovídám, že mohou odkázat na organizaci NIDV, která je schválená ministerstvem školství a toto školení pořádá.

6. Setkáváte se na školeních s kritikou horního způsobu psaní?

Účastníci mých seminářů většinou nemají potřebu dělat nějaké scény a pouštět se do velkých diskuzí. Spíš si prostě jen vyslechnou obsah semináře a jít domů. Co si vzpomínám, tak asi jen jednou jsem se setkal na setkání s kritikou. Jedna paní byla už na mé druhé přednášce a potom řekla, že se jí to stejně nelíbí a postupovat podle toho nechce.

7. Jaký je Váš názor na pomůcky pro leváky? Jsou pro ně stěžejní?

Stěžejní pro ně nejsou. Většina leváků ani pomůcku pořádnou nemá. Jedná se v podstatě o kompenzační pomůcku, které je z dlouhodobého hlediska svazující. Je tedy třeba si pečlivě vybírat pomůcky pro leváky s ohledem na praktičnost v budoucnosti. U hudebních nástrojů jako jsou kytara, banjo nebo mandolína, je určitě dobré vybrat variantu pro leváky.

8. Myslíte si, že by se pedagogické fakulty měly intenzivněji věnovat školení pedagogů k práci s levorukými žáky?

Fakulty se příliš tomuto tématu nevěnují a měly by. Převážně se učí podle starých metodik Pence v nezměněné podobě. Přitom Penc sám upozorňuje, že je něco nedotaženo, nedořešeno. Nikdo se tím ale nijak speciálně nezabývá. Nejedná se jen o metodiky psaní levou rukou, ale i pravou. I učitelé vítají změny, protože jim to dává naději a možnost vystoupit ze stereotypu. Třeba písmo Comenia Script, učitel má novou možnost a je na něm jestli ji přijme nebo ne. Metodika psaní souvisí také s psacími pomůckami. Klasická pera střídají kuličková pera a mikrofixy. Dle mých průzkumů čím dál tím více lidí píše nespojitým písmem a psací pomůcky v tom také hrají svou roli.

9. Myslíte si, že by školením o metodice psaní levou rukou měli projít i druhostupňoví a středoškolské pedagogové?

To už není potřeba, protože tam už jsou žáci hotovými písáři. Zásadní jsou učitelé v mateřských školách a na prvním stupni.